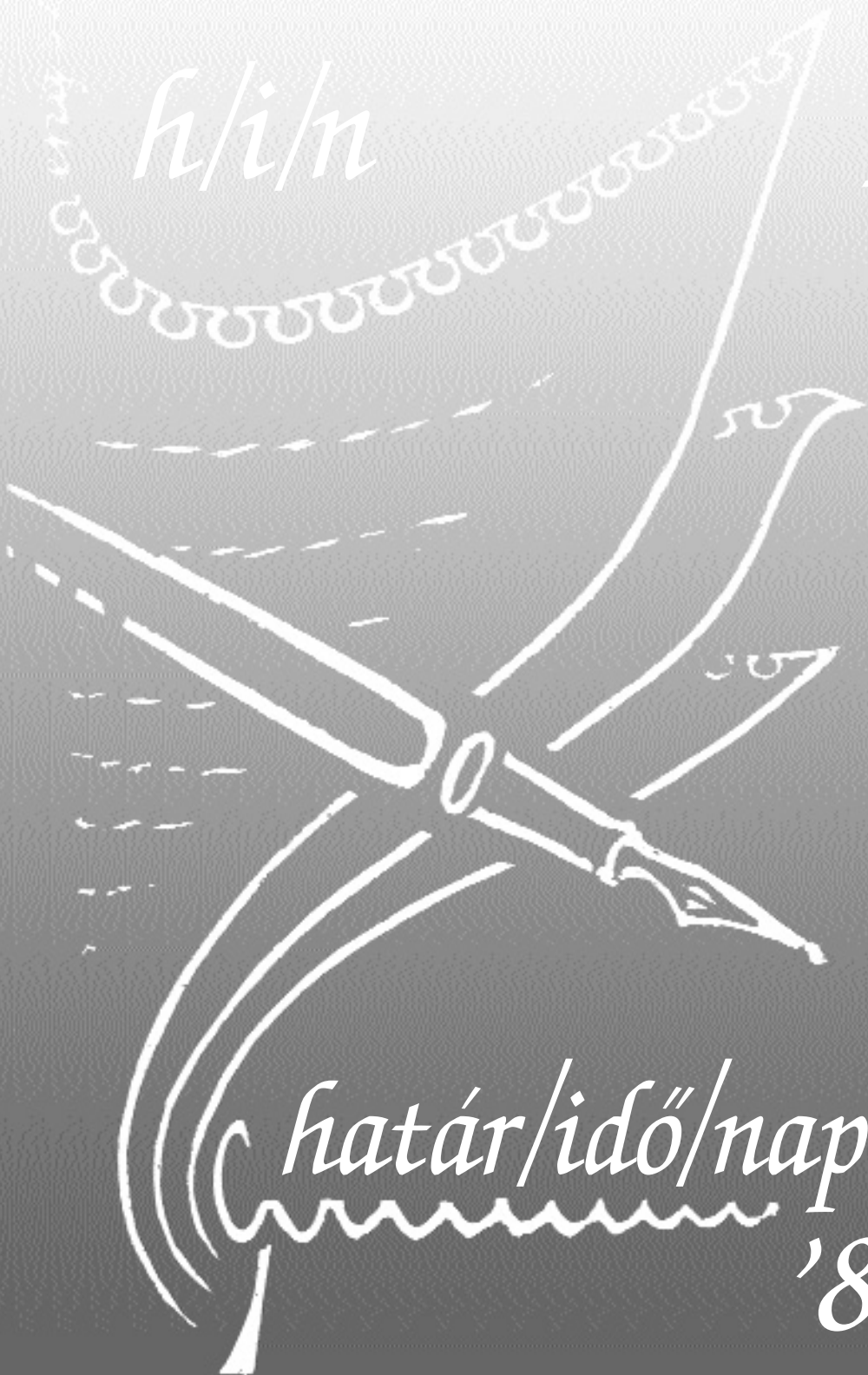

h/i/n

1

határ/idő/napló

'87

„A Maros Makónál árad, máshol apad...”

Itthon vagy otthon?

Beszélgetés Erdélyből áttelepültekkel 2.

Vámmentett útijegyzet

Hírek és rémhírek

Találkozó

Pillanatképek

Halálnak halála (Házsongárd pusztulása)

Kézirat gyanánt

Erdély története – az első évezred leleteinek tanúsága (Egy régész számadása)

Az Erdély-történet sajtóviesszhangja (cikkbibliográfia)

Több mint játék! (Az „A történelemhamisítás veszélyes játéka” c. román tanulmánykötetről)

Kiemelés tőlünk

Szenátusi határozat a romániai kisebbségi jogokról

Képviselőházi szavazás a román vámkedvezményről

(Száz Zoltán washingtoni beszámoló)

A magyar kormány és az MTA nyilatkozata (Népszabadság, 1987. április 2.)

„Hirdetés” (The Times, 1987. április 7.)

Pro Memoria

Interjú Petru Grozával, 1946

Márton Áron levele Petru Grozához, 1946

Szemelvények a román alkotmányból

Jövevénysszavak

Bodor Ádám: Tudnivalók a szénégetőkről (próza)

Kenéz Ferenc: Latin-Amerikában is élnek latin-amerikai írók; Királytörvény (versek)

Más...

Kulturális rövidhírek

Magyarországi keresztények erdélyi hittestvéreikért

(Katolikus, református, unitárius és evangélikus missziók)

A Bethlen alapítvány felhívása

Gyorsmérleg az alapítvány helyzetéről

Az 1986-os erdélyi tárgyú könyvek ajánló bibliográfiája

A „História” erdélyi tárgyú cikkeinek repertórium

E számunk illusztrációit Kós Károly képeiből válogattuk.

„A Maros Makónál árad, máshol apad. Hajóvonták találkozása tilos...”

Május van. A Körösökön, a Szamoson és a Maroson már levonult a tavaszi árhullám – igaz, az idén nagyobb riadalom kísérte a megszokottnál. Nemsokára itt a nyár, és vele egy újabb, egy másfajta, de éppoly komoran, évről évre megjövő ár: a romániai magyarság nálunk megtorlódó menekülthullámai.

A szomszédból nagylelkűen ránk eresztett víztömegek mederben tartása, a pusztító fonálgombák, fenolszármazékok hatástalanítása a hazai vízügyi és környezetvédelmi hatóságok dolga. Ám kire tartozik e másik árhullám fogadása, kire a vele sodródó megannyi, végsőkéig elgyötört, megalázott lélek „detoxikálása”? Miféle „készültség” miféle „tározó” várja e másik tömeget, hogy a gáton át ne szökjék tovább, újabb országhatárokon túlra?

Egy részét eddig még így-úgy sikerült „felfogni”, „elvezetni” a rokoni-baráti kapcsolatok rejtett csatornahálózatán. Más részük, amíg a kegyesen nyitva felejtett hegyeshalmi zsilip engedte, átzúdult más tájra, más „vízgyűjtő” területre. A tavaly nyári rendkívüli szökőár – a romániai magyarság mindeddig példátlan arányú kivándorlása – végiggyűrűzött az egész világon. Hullámverése azóta sem csitult el: Bécs, München, Párizs, Stockholm, New York, Toronto, Sydney lágerei, segélyhelyei és menekültügyi irodái mindegyre megtelnek hazátlan, bizonytalan sorsú erdélyiekkel. Támogatásuk nemzetközi fórumok, diplomáciai missziók, egyházi és társadalmi szervezetek sokasága vállalta magára, az első megdöbbenésből ocsúdva.

Egyedül nálunk fest még mindig úgy, mintha az Erdélyből kitelepülők jelenléte csak holmi időről időre meggyűlő „talajvíz” lenne, mellyel kár is vesződni, „hisz majd csak felszívódik, elpárolog magától valahogy...”

Pedig nem fog! Sőt, ha a Keleti-Kárpátok felett továbbra is ilyen baljós fellegek vonulnak, égháborúznak, csak még inkább megsaporodik – oly mértékben, amely „hatósági ügyként” már nem, csakis társadalmi szinten kezelhető. De mit tehet a mai, itteni magyar társadalom önerejéből, ha megint egyszer késve ébredező lelkiismerete szavára megmozdulna végre, hogy a számtalan egyéni – s Isten ne adja! – nemzeti tragédia veszélyét elhárítsa?

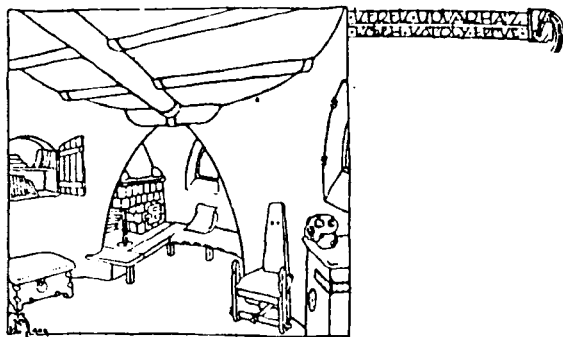
Legtöbbet persze a már átjutott, itt élő erdélyiekért tehet. Mindenekelőtt tisztázni, tudatosítani kellene a maga számára a túlzó rémhírek s a hivatalos alábecslések folytán egyelőre felmérhetetlen valós helyzetet, a veszély nagyságrendjét. Ha a „tájékoztatás, az információszerezés mindenként egyaránt megillető joga” nem pusztá szólam, úgy valahány magyar állampolgárnak joga van folytonos és „megrostálatlan” értesüléseket szerezni minden Erdélyt s az ottani magyarságot érintő dologról. Joga van ezekre bármely fórumon nyíltan rákérdezni, üzemi és iskolai gyűléseken, a sajtóban, a rádióban és televízióban, társadalmi, politikai rendezvényeken vagy akár a parlamentben – amire még példa ugyan nem volt – egy képviselői interpelláció keretében. Tudni akarjuk: hányan kényszerültek kivándorolni eddig, közülük hányan telepedtek le Magyarországon, hányan szereztek magyar állampolgárságot, és hányan várnak még a konzulátusi listákon áttelepülési engedélyre. Tudni akarjuk, mert jogunk van tudni: mit tesz a magyar kormány

a romániai magyar kisebbség fennmaradásáért, hogy a hatóságok miféle szempontok alapján mérlegelik az áttelepülési és állampolgársági kérvényeket, s hogy milyen intézkedéseket tettek vagy terveznek a már több tízezres áttelepült tömeg otthonra találását, magyarországi boldogulását elősegítendő? Ez irányú javaslatunk éppen nekünk is lenne néhány. Legelőször: ismerjék el az áttelepülendők menedékjogát, és vele együtt az összes nemzetközi egyezmények által garantált – kedvezményt, mentességet! Szűnjön meg az átjötték (a legsötétebb idők szegényét idéző!) rejtegetése, bujkálása; magyar emberek Magyarországon való éveken át tartó hontalansága, törvényen kívüli jogállapota. A letelepedők segítségére hozzanak létre külön költségvetési alapot, vagy legalább az első időkben gondoskodjanak róluk munkalehetőség, adómentesség stb. biztosításával.

Am épp ilyen fontos, hogy a társadalmi segítőkészség szabadon kibontakozhassék, hogy annak elismert politikai és jogi keretei biztosíttassanak. A szükség oly nagy, oly követelő, hogy a segélyakciók immár nem szorítkozhatnak kulturális egyletek, társaságok, magánkörök és egyházi missziók csöndes, féllegális működési körére – egy olyan ügyben, amely tisztas formák, jogszerű garanciák és nagyobb nyilvánosság esetén talán a közvélemény legszélesebb körű támogatására, cselekvő szolidaritására találna. Csakis egy ilyen megoldás szolgálhatja igazán a rászoruló erdélyi és az itthoni magyarság érdekeit – s tegyük hozzá: azét a kormányzatét, mely az iméntiek, s a maga létérdekét józanul megfontolni képes.

A fontolgtatás határideje azonban véges. Nem várhatunk tovább, a bajok föltorlódott árja immár elsőfokú készütséget, napi helytállást követel. A szónoki hazafiasodást legfőbb ideje tettekre váltani végre!

[Nóvé Béla]

Itthon vagy otthon?

Beszélgetés Erdélyből áttelepültekkel

2.

„Azért vagyunk a világon,
 hogy valahol otthon legyünk benne.”

TAMÁSI ÁRON

– Kérlek, beszélj magadról. Mikor határoztad el, hogy átjössz Magyarországra?

– Azzal kezdeném, hogy nagyon régóta van kapcsolatom Magyarországgal. Úgy értem, hogy miután leérettségiztem, elvégeztem egy idegenezetói tanfolyamot, s aztán húszéves koromtól idegenezetóként dolgoztam, főként magyarországi csoportokkal, a tengerparton és másutt, meg aztán rokonaim is élnek itt Magyarországon. Hogy mikor határoztam el magam? Én tulajdonképpen házasság révén szerettem volna áttelepülni, és még 1982-ben elkezdődött egy ilyen irányú kísérletem. Volt egy nagyon jó barátom, akit tényleg nagyon szerettem, és ez egy igazi házasság lett volna, szóval ez nem... Az ügyintézés persze nehezen ment, jó egy évig semmi nem történt, aztán valamikor '83 közepén összeült az a bizonyos komisszió, meg mit tudom én... Amikor a kérvényem beadtam, én már tanítottam, sőt iskolaigazgató voltam, és – harmadik hónapja terhes. Szóval hát abban bíztam, hogy leváltanak az iskolaigazgatóságról, de mivel terhes vagyok, valahol majdcsak biztosítanak számomra más munkalehetőséget. Valahogy úgy képzeltem, hogy emberségesen bánnak velem. Aztán egy nap a titkárnő azzal fogadott az iskola kapujában, hogy „Te, itt a cuccod, azt mondta a főnök, hogy...” Kész.

– Csak ennyi? Semmi hivatalos értesítés?

– Hát jó, korábban már beszélt velem a párttitkár is. És amikor a helyi rendőrséghez lejutott, hogy nekem be van adva a végleges kitelepülési kérelmem az államtanácshoz, hát akkor, aznap este a párttitkárnő, a főnökség, meg mit tudom én, szóval azok, akik az ilyen komisszióban benne vannak, eldöntötték az ügyem, szépen titokban a hátam mögött. Oda-hívatott a párttitkárnő, és azt mondta, hogy bárkiről feltételezte volna, csak rólam nem... meg hogy én el akarom hagyni az országot... szóval elkezdte ott ezeket a demagóg szövegeket. Én meg mondtam, hogy: hát most mi van, miért nem hagytok engem, férjhez akarok menni ehhez a sráchoz, egyszerűen szeretem, és kész... Hát most mit kell olyan nagy ügyet csinálni ebből? Különben is, gyerekem lesz... Szóval a lényeg, hogy kezembe nyomták a felmondásom, ami már készen le is volt gépelve, csak alá kellett írnom, és amin az állt, hogy önként léptem ki az iskolából. Mindez hét nappal a tanév vége előtt...

– Mihez tudtál kezdeni ezek után?

– Miután nem taníthattam, nem volt semmi kereseti lehetőségem. A szüleim Nagyvárad mellett élnek, egy kis faluban, téveszben dolgoznak – náluk húztam meg magam. Kegyetlen ős jött, esős, hideg, de a kukoricát le kellett törni, a répát ki kellett szedni a földből, amit a téesz porcióban kiadott nekünk. Közben még apám is beteg lett, úgyhogy azon az őszen szegény anyámmal jártunk ki kettésben. Rengeteget dolgoztam. Persze máskor is szoktam én segíteni otthon, de hát előrehaladott terhesen hetekig,

hónapokig 5-6 kilós cukorrépákat dobálni, meg minden... Szóval a vége az lett, hogy lebetegedtem, vesekrízisem lett, aminek következtében koraszülés következett be... és a baba meghalt... Utána részlegesen megbénultam, látászavaram lettek, meg minden... És annak ellenére, hogy akkor a házassági papírok már mind megvoltak, a srác azt mondta, hogy neki egy ép-egészséges feleségre van szüksége, és hogy ő ilyen állapotban nem hoz ki engem. Még szerencse, hogy akadt, aki azért kiállt mellettem. Egy barátóm Budapestről felhívta a váradi kórházat, és hosszas üvöltözéssel elérte, hogy kapcsolják neki az intenzív osztályról a kezelőorvosomat. Megkérdezte tőle, hogy milyen gyógyszerek kellene, hogy kihozzanak az eclamsziás krízisből, úgyhogy két napra rá már meg is jött minden, különben nem is tudom, mi történt volna velem... Ettől kezdve a baráti köröm mindenben mellettem állt, megszerzett mindenféle gyógyszert, szóval nagy nehezen végül kikerülhettem a kórházból. Hazamentem, de akkor már tudtam, hogy ebből a házasságból sajnos nem lesz semmi...

– Következésképp a román hatóságokhoz beadott kérvényed vissza kellett vonni...

– Igen. Ott voltam állás nélkül, betegen, csalódottan, emberileg megaláztatottan. Később a barátaimon keresztül a srác újra érdeklődni kezdett felőlem, szóval úgy tűnt, mintha már visszatáncolni akarna, de én azt gondoltam, ha egyszer a legnagyobb bajban képes volt elhagyni, akkor ha ezután bármi történik velem, ez az ember nem fog kiállni mellettem. Hát fogtam szépen az összes iratot és visszaküldtem Bukarestbe.

– Hogy már nem kéred az áttelepülést?

– Igen, hogy már nem. Tehát, hogy köztünk problémák adódtak, és hogy én már nem akarom ezt a házasságot, lemondok az áttelepülésről. Ez valamikor a nyár folyamán történt, '84 nyarán. Elkezdtem munkahelyet keresni. Próbáltam visszamenni az iskolába – de hiába. A párttitkár azt mondta: ők rajtam tartják a szemüket, s ha jól viselem magam, két év múlva esetleg visszavesznek. És addig – gondoltam –, addig mi lesz? Hát elmentem a téészbe meg mindenhova, hiszen az egyetem előtt már dolgoztam én három évig egy szerszámműhelyben köszörűsként, lakatosként, műszaki rajzolóként, szóval az egész számarlétrát végigjártam, és hát azt hittem, nem lesz gond elhelyezkednem. Persze megint tévedtem. Csak valamikor '84 novemberében vettek fel egy helyre, egy nyomdaipari vállalat kihelyezett részlegébe, segédmunkásnak – „nehéz B kategória” – így volt bejegyezve a munkakönyvembe. Hát az is volt! Borítékokat csináltunk, zacskót ragasztottunk meg vagonokat raktunk ki, ezeket a nagy ívpapírokat, amik 25 meg 30 kilósak. Megfotuk a sarkát, és kettesben cipeltük, sokszor 16 órás nyújtott műszakban is, ha a nyomda éppen falta a papírt. Mondanom se kell, hogy azok után, amiken átestem, nem volt éppen kímélő munka... aztán decemberben megint beadtam egy útlevelekérelmet.

– Turistát?

– Igen A főnököm kivételesen rendes volt velem, mert annak ellenére, hogy még csak pár hónapja dolgoztam ott, támogatót. De sajnos nem sokat ért, a nagyváradi rendőrség elutasított, mondván, hogy nekem végleges eltávozási kérelmem van beadva az államtanácshoz. Mondtam, hogy nem, én azt már nagyon régen, még augusztusban visszavontam. Nem hitték el. Az lett a vége, hogy felutaztam Bukarestbe, és kihallgatást kértem az államtanácsnál. Meghallgattak, és adtak egy igazolást, amely szerint én már több mint egy fél éve visszavontam az eltávozási kérvényem, tehát az érvénytelen. Én aztán ezzel az igazolással jelentkeztem a váradi rendőrségen, a megyei rendőrfőnöknél. Azt mondták, másnap reggel mehetek az útlevelemért... Úgyhogy '85 március 10-én végre eljöhöttem.

- Akkor már tudtad, hogy nem fogsz visszamenni?
- Persze, én eleve azzal a szándékkal jöttem el. Már fél évvel korábban elmentem a kolozsvári magyar konzulátusra, és kikértem az űrlapokat... na, hogy is mondják ezt?
- A tartózkodási engedélyhez?
- Igen, igen. Mivel Magyarországon él anyám testvére, egy 73 éves agglegény, egy szál magában, aki ráadásul abban az időben éppen beteg volt. Szóval így aztán mint a nagybátyám gondozója próbáltam kijutni.
- De erről a románok nem tudtak.
- Nem, nem, persze hogy nem. Semmit... Elég az, hogy én márciusban már úgy utaztam ki, hogy azóta több mint 7 hónap eltelt – és mivel 6 hónap az elbírálás idő – már most ezalatt valami döntésnek, biztosan kellett születnie. Úgy gondoltam, ha netán mégis elutasítanak, legalább itt vagyok Magyarországon, és orvosi papírral meg tudom hosszabbítani az itt-tartózkodásom, szóval, hogy itt mégiscsak több esélyem van a fellebbezésre, mint odakinn, Kolozsváron. Hát megérkeztem március 10-én, és 14-én már megtudtam, hogy a kérelmem elutasították. Elkezdtem szépen én is ismerősök, jótevők, keresztapák iránt kutatni. Mindenüvé bekopogtam, ahol csak meghallgattak, mindenütt elmondtam a bajom. Szerencsére nálam volt az intenzív osztálytól kapott zárójelentés, ami tanúsította, hogy milyen beteg voltam, hogy a klinikai halál állapotából hoztak vissza. Ahányszor bementem a román konzulátusra, erre a papírra mindig megadták a hosszabbítást, hiszen nem mondhatták, hogy én itt szereztem be ismeretség révén bizonyos alibi igazolásokat. Persze úgy is néztem ki, mint aki öt-hat év börtön után szabadult: halálsápadt voltam és összesen 37 kiló...
- A románok meddig hosszabbítottak neked?
- Hát elsőre volt az a 30 nap, amivel kijöttem, aztán adtak még három hónapot, tehát összesen úgy négy hónapot. Ez elég is volt arra, hogy a fellebbezésem közben az öcsém segítségével eljuttassam a kolozsvári magyar konzulátusra, ahonnan aztán áprilisban meg is jött az ideiglenes tartózkodási engedélyem. Ezután az itteni román konzulátusról kikértem az áttelepüléshez szükséges íveket, kitöltöttem, beadtam, és nyolc hónapra rá végre megkaptam azt a bizonyos kék színű konzuli útlevelet.
- Tehát ezt a nyolc hónapot már itt várhattad ki nyugodtan?
- Hát nem éppen... Ugyan a románok négy hónap után még több mint egy évet hosszabbítottak, volt olyan időszak, hogy a magyarok akartak mindenáron hazaküldeni, mondván, ha hazamennék, sokkal gyorsabban intéződné a letelepedésem. Holott ők is tudták, ez nem igaz. Hiszen ha egyszer hazamegyek, várhatom, míg újra kiengednek.
- De hát az imént azt mondtad, hogy áprilisban már megkaptad a magyarországi tartózkodási engedélyt.
- Igen, de ez csak úgy érvényes, ha a románoktól megkapom hozzá a végleges eltávozási jóváhagyást, s vele a kék konzuli útlevelet.
- Ezek szerint te addig munkát se vállalhattál?
- Hogy vállalhattam volna, amikor volt úgy, hogy a KEOKH (Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hivatal) 10-15 napokat hosszabbított? Éltem, ahogy tudtam. Hajnali kutyasétáltatásból, varrásból, heti kétszeri, háromszori nagytakarításból – közben fizetve a 2000 forintos albérletet, meg egy csomó hosszabbítási, tartózkodási illetéket.
- Balul sikerült házasságod, súlyos betegséged, s hogy aztán képtelen voltál képességeidnek megfelelő munkát találni – mindez egy nehéz és szomorú kényszerpálya meg-

annyi állomása. Azé a kényszerpályáé, amely csakis az áttelepüléshez vezethetett. Újra végiggondolva, szerinted volt-e, van-e a magad és az ottaniak számára más alternatíva?

– Ha nekem akkor nincs ez a házassági tervem, és nem döntök úgy, hogy ezzel a sráccal akarok élni, azt hiszem, nem jöttem volna el. Mert bármennyire is nehéz ott, nekem mégiscsak ott volt az otthonom, ott volt a baráti köröm, s még a nehézségeket is könnyebben vettem ott, ahol az emberek segítettek, együttéreztek velem, mint itt, ahol inkább számítóak, maguknak valóak körülöttem.

– Gondold meg, mégis: évek teltek el azóta, s a tiedhez hasonló kálváriát az áttelepülők többsége ma már nem „szerelemből” vállalja.

– Hát igen... Biztos, hogy ez egy kényszer... hogy onnan menekülni kell. Mikor én ebbe a házasságba belekezdtem, valahogy már akkor éreztem, hogy... szóval, hogy... az ember egyszerűen tehetetlen... hogy minden, minden értelmét veszítette, hogy... hogy céltalan és hiábavaló az egész... És azt látom – most is hogy kétszer otthon voltam a tavasszal – hogy ha akárhogy küszködnek, akármibe belekezednek a testvéremék, semminek sincs jó vége, minden dolog kifordul vagy mindent kifordítanak. Talán nem is a gazdasági viszonyok, a szegénység a legnagyobb gond, mint inkább... Hadd mondjak erre egy példát: Most, hogy otthon voltam, az egyik nap azzal jött haza a keresztlányom az óvodából, hogy: „Én nem tudom mi lett ezzel a Marika néivel, de úgy beszél, hogy én ne értssem”. Mondom neki: „Ugyan Zsuzsi, biztos csak nem figyeltél oda megint”. Erre ő: „De értsd meg, én figyeltem! Mégse értettem semmit a meséből, amit ma mondott”. Hát jó. Másnap az apja összefut az utcán az óvónővel, aki kurtán-furcsán ott, az utcán utólag közli vele, hogy tegnaptól megszűnt a magyar óvoda... Hát ilyen meg lehet tenni? Négyéves kicsi gyerekekkel?

Vagy egy másik, ami még a kijövetelem előtt történt. Édesanyám, szegény, súlyos szívbeteg, rendszeresen járnia kell orvoshoz, s én általában ilyenkor mindig elkísértem. Egyszer, amikor valami miatt nem tudtam odaérni a rendelési időre, egyedül kellett bemennie. A magyar kezelőorvos, akihez korábban járt, éppen nem volt ott, egy román orvos helyettesítette, de az asszisztensnője annak is magyar volt. És hát az anyám, szegény, aki csak számolni tud románul, bement egymaga, bevitte az EKG meg a laboreredményeit. Az ápolónő meg rászólt, hogy beszéljen románul a doktor úrhoz. Mondja anyám, hogy ő nem tud, s hogy őt azelőtt mindig a Jakab doktor kezelte, aki magyarul is megértette. Mire a nő elkezd üvöltözni vele, hogy ha Romániában él, tanuljon meg románul, meg mit tudom én... Anyám olyasmit mondott, szegény, hogy tudtával az alkotmány biztosítja, hogy a nemzetiségiek anyanyelvükön beszéljenek... És még annyit hozzátett, hogy „Maga pedig szégyellje magát, hogy magyar léteére nem akar velem magyarul beszélni!” A nő válaszul kinyitotta az ajtót, és kilökte anyámat úgy, hogy az szegény elesett... ott a folyosón, mindenki szeme láttára. És aztán még utána kiabálta, persze románul, hogy „ha olyan nagy magyar, akkor menjen, és kezeltesse magát Magyarországon!”

Én már csak erre értem oda, és szegény anyám, aki soha életében nem hisztizett, hát rájött egy olyan pánik, egy olyan sírógörcs, hogy így, megfogta a kezem, és zokogva azt hajtogatta csak: „Menjünk innen! Ezek még megölnék!” És aztán hetekig, hónapokig nem tudtam elcipelni orvoshoz, sőt amikor énvelem megtörtént ez a baj, még akkor is az volt az első gondolata, hogy engemet el akarnak tenni láb alól...

– Szomorú történet. Szomorú, hogy a mai Romániában léteznek olyan betegségek, melyeken úgy látszik, még a magyarországi gyógyszerek sem segíthetnek, amelyek eny-

hülni, megszűnni csak akkor fognak, ha majd a demagógia, a faji uszítás és a féktelen önkény járványa alább hagy. A végső gyógymód, sajnos, se itt, se ott nincs a kezünkben. Az azonban rajtunk is múlhat, hogy minél kevesebb legyen az áldozat, hogy minél többen átvészeljék e pusztító nyavalya dühöngését.

[Az interjút Tódor Albert készítette – alanya ismeretlen.]

Hírek és rémhírek

Április első szombatján Kolozsvár olyan lehetett volna, mint bármikor. Ám volt valami, ami elütött a megszokottól. Már hajnalban a vonat beérkezésekor feltűnt, de később az utcán kószálva is, hogy sokan vannak itt Magyarországról. A parkolókból magyar rendszámú autók, az utcán Budapestről ismerős arcok. Április első szombata volt, három nappal azután, hogy a magyarországi sajtó közzétette a kormány és az MTA nyilatkozatát. Már utazásunk előtt találhattuk, vajon milyen lesz a fogadtatás a határon, mit ket mesélnek majd az ismerősök Romániában.

A határon minden a megszokott módon volt rossz – így hát „szerencsésen” érkeztünk Kolozsvárra. Ismerőseinkkel találkozási rögtön a közepébe vágunk. Ismerőseim, bár a legkülönbélebb emberek, mind jól tájékozottak. Hallották az idevágó rádióműsort, ismerték a romániai magyar sajtóban korábban megjelent cikkeket – sőt újabban is dicsekedhettek: Titus Popovicéval „A Hét” 1987. április 3-i számából. De bennünket, kik magunk is csömörrig voltunk e szövegekkel, inkább az érdekelt, hogy az itt élő emberek hogy emésztik meg. Hamar kiderült, hogy sehogy. Kolozsváron, Székelyudvarhelyen, Csíkszeredában és Sepsiszentgyörgyön, ahol jártunk, mindenki tud ezekről, de csak akkor kerül szóba, ha négy-öt magyar összehajol, s borzongva idézi a legújabb gyalázkodásokat, rémhíreket és mendemondákat. A kolozsvári magyarellenes tüntetésről már itt-hon hallani lehetett. De hallottak erről Székelyudvarhelyen és Csíkszeredában is – csak éppen Kolozsváron nem. Csíkszeredában például tudni vélik, hogy az ottani demonstrációt nemcsak hogy tervbe vették, de a traktorgyárban már a transzparensz is elkészültek. A megmozdulás valamiért mégis elmaradt. Ugyanakkor ismerősünk szomorúan jegyzi meg, hogy a tüntetésre mindenkit, még öt is könnyűszerrel kihajthatták volna. Kolozsváron megtudtuk, hogy Rácz Győzőnek, a Korunk főszerkesztőjének kikapcsolták a telefonját, így vetve véget a sorozatos hajnali „gratulációknak” a romániai magyar dolgozók bukaresti kongresszusán való szerepléséért. Sepsiszentgyörgyön arról meséltek, hogy a rendőri védelem ellenére Marosvásárhelyen Hajdu Győzöt úgy helybenhagyták, hogy azóta is kórházban ápolják. Egy udvarhelyszéki kis faluban a népi elégtételnek hasonlóan vaskos megnyilvánulásáról szól a fáma: az ottani feljelentető tanárnak szart kentek a háza ajtajára.

Bármily túlzóak vagy torzultak is esetenként e híresztelések, egy dolgot biztosan jeleznek: a valódi nyilvánosság hiányát, egy kisebbség évtizedek óta tartó megfélemlítését és durva elnyomását. Pedig az Erdélybe látogatókat nem egy diktatúra ócska Drakulalegendái, az áldozatok riadt vacogása vonzza oda – jó hírre, valódi „újságra” vágyunk végrehátra.

[Tódor Albert]

Találkozó

*H. A.-nak,
hogy ezek után is kitarson mellettem.*

Régóta vártam, vágytam a találkozást, de sohasem tudtam, s ma se tudnám pontosan megmondani, miért. Bizonyára a magamutogatás igénye lehetett a legfontosabb, hogy újnak – másnak láthassam, láttassam magam, hisz találkozáskor újra bemutatkozhatunk, régi lényünket a most bemutatottal helyettesíthetjük, az idő szenttelen múlását fejlődésnek álcázhatjuk, ha már hallottak rólunk, ha már várnak bennünket; és a Találkozó ilyen, ahol kulisszatitkainkat árulhatjuk el olyanoknak, akik még figyelnek ránk, akik még meghallgatnak. Kivételes pillanat ez: lerázhatjuk magunkról a ránk rakódott port.

Az utazás előkészületei szokásosan futkosással érnek véget; az utolsó pillanatban ismerősömnök, barátomnak, rokonomnak akad ismerőse, barátja vagy rokona, akinek még egy vajat, sajtot, margarint, egy negyedkilós kávé kell vinni. Tehát vásárolok, vásárolok, vásárolok. Mégis, érezhetjük azt is, mintha küldetést teljesítenénk, körvonalai-ban a „nyugati nagybácsi” képe kísért olykor. Ekkor kérdezem: vajon el- és visszatál-hatunk-é oda, ahonnan kiszakít bennünket megannyi egyenlőtlenség, az anyagé és a viszonyoké, vajon visszafogadtatunk? Megkönnyebbülés adni, amikor én adhatok, s nem az vagyok, akinek elfogadnia kell, ami szigorú megfogalmazásban... megalázkodás. Az emberi viszonyokat egy csomag vaj közvetíti?

A Határ közelében szétmaszatozódnak a belénk épült formák, nehezebben tudjuk, hogy hová is tartozunk, elfeledhetjük jogainkat, s elveszítjük tartásunkat is, kiszolgáltattakká válunk, bizonytalanokká, túlzottan kedvesek és előzékenyek leszünk (holott jól tudjuk, nekünk kellene ezt követelnünk), a „minden megtörténhet” homálya telepedik a józan ítéletre... embertelen határ!

A Város bejáratánál gigantikus vakondtúrás. Belülről rágiák szét a várost, hol itt, hol ott omlik össze egy kis történelem, robaj nélkül, csöndesen.

Kellemesen meleg szellő simogat, az éjszaka ilyenkor a legmélyebb, ilyenkor a leg-súlyosabb az álom is. Autós ismerősömrre várunk, s negyedóra múltán már sokan meg-kérdik tőlünk, hogy nem akarunk-é velük hazamenni. Illegális magántaxisok. „Több a va-dász, mint a fóka.” – mondom, barátom pedig: „Nem tudják, hogy mi csak pseudo-fókák vagyunk”. Nevetünk, hangosan, felszabadultan. Megérkeztünk...

Az osztályterem olyan, mint környezete: széteső, rothadó, pusztuló. Miként a Város-ból, a teremből is kivonult a történelem, magára hagyta a pattogzó falakat, a rogyant padokat, a nyikorgó padlót, a főút kátyúit, a rothadó folyót, a szétbomló életet. Magával vitte mindazt, ami új, itt minden eleve réginek, ósdinak, ócskának épül, ami új, már elpusztult, és bontásra érett. Most végre értem, hogyan érte a vég Babilon, Ur, Athén, Róma városát, hogyan temethette be őket a föld, és hogyan haltak az emberek.

A Főnök arcképe azonban változatlan szemben a falon, ugyanaz, mint évekkel ezelőtt, csak kicsit megbillent, és kétoldalt két zászlóval egészült ki. A „Led Zeppelin” véseteket rég lesmirglítették a padokról, de nem festették azokat újjá, az egyik horzsolás közepén árva „R-Go” felirat.

A Találkozó osztályfőnöki órája: meglepetés. A nosztalgia langymeleg hullámai között nem lubickolunk olyannyira, hogy elfelednénk: valamikor rossz viszonyban voltunk

osztályfőnökünkkel, aki érzésünk szerint „elárult” minket, így csak az emlékezés drága kedvéért nem dörgölődzik senki. Ám a legfontosabbakban „megkomolyodtunk”: mindenki egyetemet vagy főiskolát végzett, sokan kiváló szakmai eredményekről beszélnek, felelősségtudattal. A tudatos viszonyulásokban elkülönülnek a realitások és a vágyak-álmodások-igények, s mindig ez utóbbiak irányában törekedni, elmozdulni a fontosabb. Századokon keresztül nyúltak át hozzánk, érettünk a hagyományok; tanított az Iskola.

Később szétüvöltünk jó néhány LGT- és Omega-számot...

Közben beszélgetésfoszlányok...

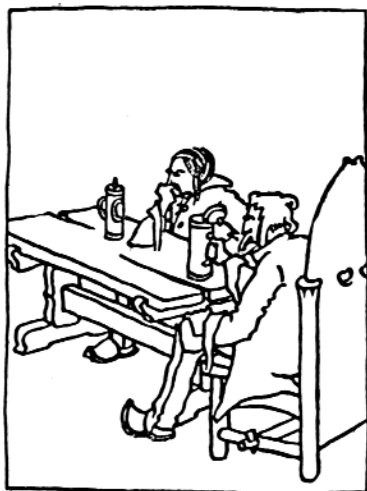
Gorbacsov látogatásáról, arról, hogy az emberek rohantak nézni, hallgatni a tévébeli közvetítést a Barátság Nagygyűlésről, hátha egyenes adásban látjuk a diktátor bukását. Remény volt ez, hogy fellazul a politikai szöveg katonás protokollja, és egy-két szó végre az emberekhez ér; de illúzió és délibáb is volt, a magát éhesen és szomjasan vonszoló jótékony öncsalása, néhány órai feledés. Aztán a látogatás alkalmából kiosztották az utóbbi hónapokban elmaradt fejadagot, fél csirkét és fél margarint. Visszadöbbenés a valóságba.

Suttogott szavak Molnár Gusztávról, arról, hogy kirúgták állásából, és két szállítókosíval hordták el tőle a kortörténetet, egy kisebbség kollektív emlékezetét, történelmét, évek gyűjtőmunkáját és munkás erőfeszítéseit, rengeteg papírt, s hogy naponta be kell járnia Securitate-kihallgatásra – vajon hogyan lehet bírni és meddig elviselni? Molnár Gusztávot feljelentették.

Vissza a tánchoz, kicsürdöngölni magunkból az elkeseredést, a szomorúságot, a félelmet, a csüggedést!

Lassan észrevevesszük, hogy reggel van. Szemereg az áprilisi eső, most minden sokkal szürkébb, a Város a par excellence szürkeség, az átmulatott éjszaka tompa vattájába burkoltan. Ez a Találkozás – Vége.

[*Bretter Zoltán*]

Pillanatképek

Az indulás napján néhány perccel előbb ébredünk a tervezettnél, így jut idő reggelire és nyugodt indulásra. Nyugalomra pedig nagy szükség van ebben a térségben, hát még a határátkelésnél. Minden lehetséges helyzetre, kérdésre és válaszra készen kell állni. Meglepetésünkre – simán átengednek. A magyar vámos még kirakítja velünk csomagjainkat az asztalra, de a román már figyelemre is alig méltatja apróságaink nagy rakását. Csoda történt! Nem feltételeznek rólunk semmi rosszat. Nem keresnek, nem gyanúsítgatnak, nem varakoztatnak. A kelet-európai ember sajátos örömeinek egyike ez. Az őrtálló román katona – miközben felírja gépkocsink rendszámát iktatókönyvébe – alig érthető magyarsággal, suttogva csokoládét kér. Becsúsztatjuk iktatókönyve lapjai közé. Elegánsan becsukja, s távozik őrhelyére. Percekkel később látom, amint csokoládét majszolva megy felfelé a vámház lépcsőjén.

*

Első megállónk Érsemlye, Kazinczy szülőhelye. A költő szobra a falu főterén a Kazinczy-emlékkertben még ott áll, de szülőházát már nem találjuk.

– Itt nem szabad fényképezni – közli egy kövér apparátusnő a velem beszélgető odavalósi magyar emberrel román nyelven, miközben néhány méterrel távolabbra tőlünk két egyenruhás adó-vevővel gépkocsiból figyel.

– Nem is fényképeztünk – válaszolom. Várom a következő tiltó mondatát, hogy nem szabad beszélgetni sem, de ez elmarad. Így is sűrűn nézegetek a visszapillantó tükörbe, vajon követnek-e.

*

Érminsztent – Adyfalva. Egy gyökereihez megható szeretettel ragaszkodó nő járja be velünk, mutatja meg a költő szülőházát és az Ady-múzeumot. Az elején még óvatos-hivatalos. Nyugtalanító kérdéseimre kimérten válaszol, s csak akkor érzi biztonságban magát, amikor betanult szövegét mondhatja. Adyék házában járva megcsap valami a háborúk előtti békeévekből, amikor a szellem még nem viaskodott a leépülés, a totalitás ördögeivel, hanem a tradíciókra épített jelen s építendő jövő folytonosságának hitével nézett szét a nagyvilágban. Ezt árasztják a parasztos bútorok, vaskos ágyak, ezt a fényképek derűje. Kivétel persze Ady költészete. Ő éppen a törést sejtette meg, legelőbb a nyelvünket beszélők, a nyelvünkben gondolkodók közül. – Idegenvezetőnk végül felenged, s jólesően elbeszélgetve nézzük a megeredt esőt az Ady-ház beüvegezett előteréből.

*

Egy közeli műemlék-templom mellett állunk meg. Beköszönünk a helyi lelkészhez. A bemutatkozásnál alig akarom elhinni, hogy ő a pap. Egyszerűségével, közvetlenségével inkább munkás- vagy parasztembernek tűnik. Ezek a papok a nép között élnek, a legszorosabb kötelékben. Ugyanúgy metszenek, kapálnak, ásnak, fűrnak-faragnak, mint bárki más a falubeliek közül, mert a megélhetéshez minden keresetkiegészítés szükséges. Élvezettel diskurálunk. A lelkész egy idő után valósággal szárnyal a beszélgetés mámorától. Izzó szenvedéllyel, de pátoszmentesen szól belőle az ember. Csak később, odakinn jut eszembe, hogy pappal beszéltem. Úgy szólt hivatásáról, olyan sallangmentes

egyszerűséggel, mint nagyapám boldog emlékezetű gyermekkoromban, amikor a fahasogatás apró fogásait magyarázta.

*

Következő megállónkon egy energikus református pappal ismerkedek meg. Varga-betűkkel végezte el a kolozsvári teológiát. Felismerte, hogy a papi pálya szerep, s nem-csak akkor, amikor felölti a palástot, hanem olyan folytonos életlehetőség is egyben, amellyel az ember felszabadulhat a közvetlen alávetettség alól. A pap értelmiségi, aki nem csupán magának és családjának teremtheti meg a viszonylagos függetlenséget, hanem egyszerre szolgálhatja a rábízott közösség védelmét is lelkiismerete minősége szerint. Ebben a dörzsölt kálvinista papban ezt a kemény, káromkodós dacot véltem felfedezni. Ha kell, maga megy a kocsmába sörért, s ha társa van, ott helyben is megiszik egyet. A helyi közértben gátlás nélkül udvarol a szép eladónőnek, nem minden dévajság nélkül. A látszatra alig ad valamit. Nem a külső mázzal azonosul, hanem közösségének legapróbb belső rezdüléseivel, hívei életlehetőségei izgatják elsősorban. Még a templomot sem nézeti meg velünk. Pedig mi aztán mindent megnézünk...

[*Tóth István Gábor*]

„Halálnak halála” (Házsongárd pusztulása)

Bágyadt, felhőn át derengő napsütés, lanyha szél. Fejfák, sírkövek és kripták közt bolyongunk egy tavaszi vasárnap délelőttjén.

Házsongárd: város a városban – a halottaké, immár négyszáz éve. Szenczi-Molnár Alberté, Tótfalusi Kis Miklósé, Jósikáé, Krizáé, Bölöni Farkasé, Brassaié, Reményiké, Kós Károlyé, Dsida Jenőé, Szilágyi Domokosé és annyi-annyi másé. Küzdelmes életek, szorgos akarások, szent hitek és áldozatok mementója, mely az alatta szétterülő várost földrajzi és szellemi magaslathelyként egyszerre uralja. Százados kövei, kopjafái, szálás fenyői, ciprusai megannyi felkiáltójel, mely a „Memento mori!” helyett néma fenséggel a „Memento vitae!” kötelességére int: „Emlékezzetek az életre! Reánk, egykori éltekre! A mi életünkre!”

Mert a holtak igazi – másodszori – halála az emléktelenség.

Házsongárd lelkeit ma ez a biológiaiánál is könyörtelenebb, végérvényesebb halálnem fenyegeti. S ha csak fenyegetné – már javában végzi pusztító aratását! Beomlott hantok, romos sírkamrák, arca zuhant kövek, oszlopok mutatják szerte a mai apokalipszis dúlását, végítéletét. E pusztulás láthatóan nemcsak az enyészet, egy lassanként végbement sok száz éves „amortizáció” eredménye. Valaki, valakik segítenek, hathatósan közreműködnek benne! Rendeletekkel, ásóval, csákánnyal, buldózerrel, ha kell.

*

– Kit keresnek? – szólógnak halk szavú, riadt szemű asszonyok, látván, hogy a feliratokat böngésszük, s csüggedten zárandoklunk a halott város útvesztőiben. Megmondjuk, kit.

– Az már aligha lesz itt. Mostan a régieket mind kifordítják. Kinek nem újítanak bérletet, helyébe másnap újat tesznek. De kérdezzék amott az embert...

Az „ember”, Házsongárd Yorickja, idős, elnyűtt viseletű, de munkába dőlve is egyenes derekú férfi. Batyuját a szomszéd sír tövébe lerakva éppen nekilát egy újabb gödörnek.

– Magyarból tetszenek? – kérdi homlokát törölve. – Az, akit keresnek, igencsak ott lesz a kerítés mellett. Mármint a köve, ha megvan még. A gazdátlanokat mind oda vitték. Jó lesz sietni, ha fel akarják lelteni. A jobb kőnek hamar lába kel. Teszik tudni: egy nap még Demeter, aztán harmadnap Dimitruként támad fel, valahol egy másik szegben...

Szomorkás huncutsággal bólogat hozzá, mint aki különbet is megért. Példának okáért az 1938-as nagy „temetőrendezést”, amikor vagy háromezer régi sírt ítéltek felszámolásra, vagy épp a háborús idők, s az azt követő szorongató esztendőök nagy „lélekvándorlását”, halotti „vetésforgóját”. Az eltelt negyven-ötven évben aligha panaszkodhatott dologtalanságra. Házsongárd lankás meredélyét ezalatt többször is átforgatta: szakadatlan temette, szállásolta és kilakoltatta a porló csontokat – „román” földbe magyart, „magyar” földbe románt, majd ismét megfordítva; hóstáti németet, zsidót, örményt, cigányt, katolikust, lutheránust, unitáriust, óhitűt és kálvínistát – ahogy a „kínálat”, a szükség hozta. Gyászra új gyász, sír helyébe újabb; fordult az idő, démoni vad forgással, csak a föld – akár románnak, akár magyarnak hirdették! –, ez az általa oly sokat bolygatott föld nem fordult ki soha a talpa alól. Maradt a halottak napszámosa; megélhetését ma is a mások halandósága nyújtja.

– Maholnap a magamét áshatom... Aztán a temetőt is ránk temetik majd. A magyarok lassan amúgy is elfogynak a főutak mentén. Az egyházaknak sincs már saját parcellájuk. Ha hoznak, elássuk, ki hova fér, meg hát, tetszik tudni, kinek mit ér. De most már szinte csak románokat hoznak. Az én rokonaim is odaát, a másokban vannak...

*

Lassú menet kaptat fölfelé. Erőlködő, sovány lovak, ütött-kopott halotti batár – bakján a kocsis még a tor maradékát majszolja magába feledkezve. Mögötte pópa, népes gyászoló csapat.

– Jön már az újabb... – mormolja a sírásó. – Ennek se igen lesz hosszú nyugta. Habár adná meg neki az Isten... Olyan ez itten, mintha a holtak perelnének, pedig csak az élők bosszulják egymást a halottaikon. A hatalmasabbak, a szerencsésebbek, akiknek pár ezer lej nem számít. Kaparnak, kaparnak, le a sárga földig, míg az ő csontjuk is egyszer belevásik...

Így van ez, jól mondod, öreg. Amíg az eleveneknek nincs nyugta, míg az ő sorsukat is ezernyi baj, nyomorúság és önkény nyomja, mindaddig nem szállhat béke az ősök porára se. Addig még háborítják a holtakat, s a holtak is háborogni fognak. S hogy ez a huszadi századi kultúrszégyen: az elemi kegyelet, a szellemi-történelmi értékek lábbal tiprása nem robban be a „művelt” világ köztudatába – még csak annyira se, akár egy félfontos ír bomba, egy baszk vagy tamil szeparatista mártíromsága – szomorúan értjük ezt is. Hiszen ki volna, ki a lélekharangot megkongatja, e szellemi-nemzeti genocídium botrányát, cinikus aljasságát világgá kiáltja. Házsongárd lelkei? Az életükben is, halk szavú és állhatatos költők, írók, tudósok, orvosok, építészek, iskolamesterek és papok?

Az ő háborgásuk néma vád, szótlán számonkérés csupán:

„Lám, így múlik el a világ dicsősége. És így múltok el nemsokára ti is, ha emlékünk

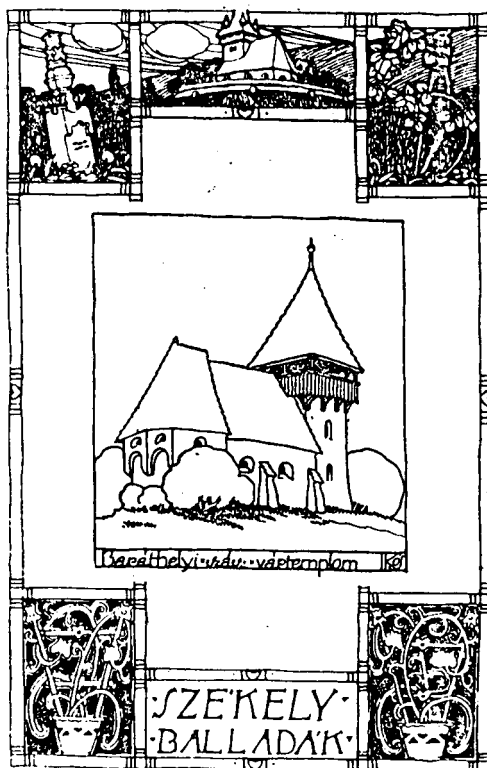
nem vigyázzátok; értünk, helyettünk, mindannyiunkért meg nem mozdultok. Tiltakoztatok – gondolatban, szóban és cselekedetben! Tiltakoztatok e mai pusztító barbárság ellen!”

Szenczi-Molnár Albert, Tótfalusi Kis Miklós, Jósika, Kriza, Bölöni Farkas, Brassai, Reményik, Kós Károly, Dsida Jenő, Szilágyi Domokos – értetek, a ti nevetekben.

Úgy legyen!

[Nóvé Béla]

(Következő számunkban dokumentum-összeállítást közlünk a temető és az egyes sírok állapotáról. – a Szerk.)

Kézirat gyanánt

Erdély története – az első évezred leleteinek tanúsága (Egy régész számadása)

„A Dacia feladásától a magyar honfoglalásig terjedő időszak írott forrásbázisát kb. négy vagy öt oldalon lenyomtathattuk volna, de ez csak össze nem függő mondatok halmaza lenne. Felettből jelentős bizonyos népek otlétének bizonyítására, de összefüggő történelmet ezekből nem lehetett volna megrajzolni. Itt lép be a régészet, amely a második világháborút megelőző korszakban a történelem számára csak illusztratív jelentőségű volt, most viszont még a római korban is főforrássá lépett elő, tekintve, hogy az új forrásanyagot a numizmatikától a föliratokig régészek produkálják. Romániában és azon belül Erdélyben ugyanolyan értékben növekedett annak a korszaknak a súlya, mint nálunk, ugyanúgy kiépült az '50-es években egy múzeumi hálózat, amelyet régészekkel láttak el, amelyek folyóiratokat, évkönyveket adnak ki, tehát a korábbiakhoz képest óriási szakirodalmat kellett átnézni. Ez a dolog természeténél fogva nagyobb részben román nyelvű volt, de Erdélyről lévén szó, az erdélyi régészeti kutatásban mindenkor jelen voltak a szász és magyar régészek is, a német és magyar nyelvű kiadványok, folyóiratok is. Sőt a kora középkori nagy összefoglaló munkát éppen egy szász régész írta. Ez a szász régész nemrégiben elhagyta Kolozsvárt és Nagyszebent, és Németországba költözött, ahol a mi munkánkkal egyi dóben jelent meg egy nagy monográfiája, amelyben korábbi munkásságával szakítva, három nagy fejezetre bontja azt a korszakot, amit én is tárgyaltam: germán időszak, szláv időszak és magyar időszak. A különbség az, hogy nálam az avar korszak is jelentőséget kapott. Nos, a régésznek leletek nélkül, a táj és az ország ismerete nélkül nagyon nehéz dolgozni. Én az elmúlt hat esztendőben keresztül-kasul barangoltam Erdélyt, valamennyi múzeumot, a szorosokat és a völgyeket, és megkíséreltem azt a régészeti irodalmat is megszerezni, hol Erdélyben, hol Frankfurtban, amely ezzel a korszakkal foglalkozik. Tehát azt lehet mondani, hogy 1986 elejéig a teljes romániai szakirodalmat megnéztem, s mindazt, ami a múzeumokban ki van állítva – attól függetlenül, hogy a vitrinben mi van odaírva, mert azt én mint gyakorló régész úgylis tudom, hogy az gepida edény vagy sem, bármit is írnak alá.”

(Bóna István szavai a februári rádióinterjúból, Kritika 1987/5.)

E rövid írásban a nemrég megjelent akadémiai Erdély-történet kapcsán csupán arra vállalkozom, hogy az első évezredbeli korszak néhány lényegesebb régészeti problémájára rávilágítsak. Indokoltnak tűnik ez már csak azért is, mivel a nagyközönség e korszak történetében kevésbé tájékozott, s a laikus olvasó a bizonyítékok adathalmazában, s a szakszerű levezetések sűrűjében könnyen elfáradhat, és a lényegét illetően továbbra is tanácstalan marad.

Lássuk tehát főbb vonalaiban Erdély első évezredbeli változatos történetét.

A 2. század első éveiben a Duna bal partjára átlépő római légiók két rövid, de annál véresebb hadjáratban számolják fel az addig igen expanzív külpolitikát folytató dák királyságot. Mindez a rómaiak részéről kényszerlépés volt, aminek egyik legfőbb bizonyítéka, hogy a katonailag tarthatatlan, messze a Barbaricumba előrenyúló bástyát alig másfél száz év múltán kénytelenek kiüríteni, s végképp feladni. A dákellenes hadjáratok

során a dák társadalom vezető rétege az ellenállásban elvérzett, a maradék pedig elmenekült. A csekély számú túlélő lakosság a római feliratok, kőfaragványok és viseleti ábrázolások negatív bizonyítékai szerint nemcsak anyagi kultúráját veszítette el, de a helyi római társadalomba sem épült be.

Dácia szervezett kiürítése után a gótok az erdélyi medencét lakatlanul találják. Ennek egyik bizonyítéka, hogy a római városok, telepek és erődök nevei nem örökítődtek tovább. Az elmúlt két évszázad erdélyi régészeti kutatásainak eddig nem sikerült bizonyítékokat szolgáltatni a dáciai római lakosság továbbélésére. A gót és hun idők jellemzője, hogy az új hódítók mindent pusztítottak és pusztulni hagytak. A korszak a kérdéses terület településtörténeti mélypontját jelenti. A hunok bukása után a gepidák foglalják el Erdély területét, és egyesítik azt a mai Szerémség és a Tisztántúl vidékeivel. Államuk voltaképpen e három terület természetes kapcsolatrendszerére, annak gazdasági, politikai megszervezésére épült. A gepidák érdeme, hogy az erdélyi medence és környéke kultúráj maradt.

A Kárpátok hegyláncjaival szegélyezett, termékeny folyó völgyeket a Duna, a Tisza és a Maros tágabb térségét az avarok egyesítik először egy politikai, társadalmi és gazdasági keretben. Az avar birodalom e funkciójával bizonyos fokig a magyar állam előzményének is tekinthető. Az erdélyi avar települési terület peremén, annak észak-északkeleti sávjában, a hegyek lábánál jelennek meg a szláv irtásfalvak a 7-8. század fordulóján. E települési zóna a magyar középkorig fennmarad. Rövid ideig tartó, ideiglenes megszállás bizonyítéka az a néhány lelőhely, ahonnan 9. századi bolgár leletanyagok kerültek elő. Ez is jól jelzi, hogy Erdély természetes kapcsolata északnyugat felé volt. Nem véletlen, hogy a bizánci birodalom soha nem tett kísérletet a terület meghódítására, s jóval később a törökök sem szállták meg tartósan, hiszen keletnek és délnek a Kárpátok meredek hegyvonulatai komoly természeti akadályokat állítottak egy efféle törekvés útjába.

A magyar honfoglalás után a megelőző korszak leletanyagától markánsan elütő kultúra, új népesség, új települési rend jelent meg Erdély területén. A régészeti leleteket történelmi forrásként értelmező kutatás a Kárpát-medencei anyagra támaszkodva kimutatta, hogy a vezető- és középrétegek uralma alatt a magyarság köznépe betelepülte az egész erdélyi medencét. Erre a sírleletek szolgáltatják az egyik legfőbb bizonyítékforrást: a 10. században megnyitott temetőket addig használják, amíg a szabolcsi zsinat az újonnan épített egyházak köré nem kényszeríti a temetkezéseket.

A magyar szállásterületet – a temetőkön kívül – pontosan kijelöli a korabeli magyar telepek sajátos edénytípusa, az ún. cserépbográcsok elterjedése is. Ez az edényfajta az egész Kárpát-medencében mindenütt megtalálható, ahol a magyarság megtelepült. Ezt a megfigyelést erősíti egy negatív tapasztalat is: hogy a történeti, helynévi és régészeti adatok alapján tiszta szláv lakosságúnak nyilvánítható területeken sehol sem fordul elő a cserépuszt.

A fegyveres középréteg sírjainak, temetőinek elhelyezkedése alapján úgy tűnik, hogy a kérdéses területen kezdetben stratégiai szempontú megszállás történt. De a mélyen tagolt védelmi rendszer már a 10. század folyamán eltűnik, és fokozatosan átadja helyét a tartós megszállásnak, betelepítésnek. Ezen folyamat igen árnyalt és frappáns rajzát nyerhetjük a helynévelemzések alapján.

Am ezzel már átléptünk a következő évezredbe, melynek történeti rekonstrukciójában már nem elsődleges a régészet szerepe, bizonyító erejű tárgyi leletegyüttese. A más

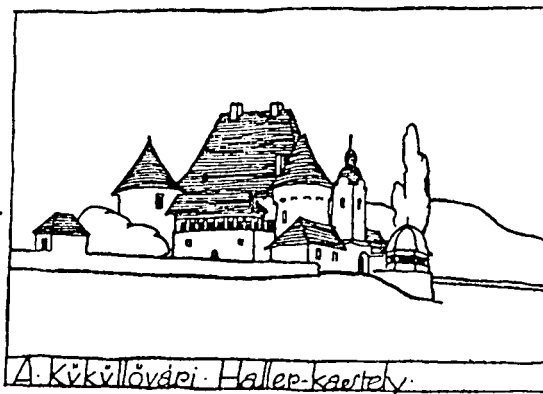
módszerű, más forrásokra alapozó kutatások azonban éppúgy tanúsítani fogják, hogy a következő évezred során Erdély története még szervezesebben és elvitathatatlanabban összeforr Magyarországgal, a magyar etnikum, kultúra és politika történetével.

[Lőrinci Gábor]

Az Erdély-történet sajtóviasszhangja

1986. nov. 6. Az országos, illetve a megyei lapok hosszabb-rövidebb beszámolót közölnek a mű november 25-ei nemzetközi sajtótájékoztatójáról. Pl.: *Népszabadság* – Erdély története három kötetben
Magyar Nemzet – (buza): Fél évszázad után újra Erdély története
Fejér Megyei Hírlap – Zágoni Erzsébet: Nagyszabású tudományos vállalkozás
1986. dec. 10. *Népszava*
Vargyai Gyula a történelemtudományok doktora: A magyar történet-tudomány nagy teljesítménye (A cikket újra közli: *Tiszavirág*, az ELTE Fábri-körének kiadványa, 1987)
- 1986 vége Tudományos Magazin 1986/2-3. szám
Történeti környezetünk tudományos megismerésének igénye Végh Ferenc beszélgetése Köpeczi Bélával a háromkötetes Erdély történetéről.
1986. dec. 21-28. *Új Ember* 1986/51-2. szám
Magyar Ferenc: Erdély története
1987. jan. 24. *Magyar Hírek* 1987/2. szám
Erdély története
1987. jan. 24. *Magyar Nemzet*
Nemeskürty István: Erdély példa lehetne
1987. febr. 21. Frankfurter Allgemeine Zeitung
Viktor Meier: Budapest dreibändige Offensive
(magyar fordításban megtalálható: *Cikkek a nemzetközi sajtóból* 1987/19. sz. márc. 13. Budapest háromkötetes offenzívája)
1987. febr. 27-én a művet élesen bírálja a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Országos Tanácsának együttes ülésén Nicolae Ceaușescu és más felszólalók. A beszédeket csaknem valamennyi romániai magyar nyelvű sajtótermék is közli, legtöbbször teljes terjedelmükben, vagy a főbb megállapításokat idézve.
1987. márc. 7. *Neue Zürcher Zeitung*
A.O. (Oplatka András): Der rumänisch-ungarische Geschichtestreit Zur Siebenbürgendarstellung der Akademie Ungarus.
A cikk magyarul olvasható: *Magyarország* 1987/16. sz. ápr. 19. (A román-magyar történelmi vita)

1987. márc. 13. *Előre*
Ștefan Pascu akadémikus. Dr. Mircea Mușat, Dr. Florin Constantiniu:
Tudatos történelemhamisítás a Magyar Tudományos Akadémia égisze
alatt. (Ugyanezt a cikket közli: *Korunk* 1987/március, angolul külön
füzetben is megjelentették, továbbá közölték a *Times*-ban.)
1987. ápr. 2. *A Hét* 1987/14. szám
Titus Popovici: Módszerek és stílusok a szándékos történelemhamisítás
szolgálatában (A cikket románul közölte: *România Liberă* 1987. márc.
26-ai száma)
1987. ápr. 9. *A Hét* 1987/15. szám
Dr. Oliver Lustig: A horthysta terror áldozatainak emlékét sértő és
megalázó torzítások és hamisítások (A cikket románul közölte
România Literară 1987. ápr. 2-ai száma.)
1987. ápr. 13. *Egyetemi Lapok* 1987/6. szám
Erdély története, Kulcsár Árpád beszélgetése Szász Zoltánnal.
1987. ápr. 16. *A Hét* 1987/16. szám
Dumitru Berciu docens doktor, professzor, dr. Lucia Marinescu,
dr. Iancu Fischer, dr. Gheorghe Tudor: Hamis tételek a román nép és
a román nyelv kialakulásáról. (A cikket románul közölte: *România
Literară* 1987. ápr. 9-ei száma.)
1987. ápr. 23. *A Hét* 1987/17. szám
Dr. Nicolae Edroiu (Kolozsvári Egyetem)
Dr. Constantin Căzânistneu (Katonatörténeti és elméleti Tudományok
Központi Kutatóintézete)
Dr. Gyémánt László (Kolozsvár, Történelmi és Régészeti Intézet)
D. Ion Patroiu (Craiovai Egyetem)
Nosztalgia egy szomorú emlékü birodalom: az Osztrák-Magyar Monar-
chia (A cikket románul közölte: *România Literară* 1987. ápr. 16-ai száma.)
1987. máj. *Kritika* 1987/5.
Disputa Erdély történetéről (Az 1987 februárjában elhangzott rádióbe-
szélgetés szövege. A beszélgetést Gerő András történész készítette
a kötet szerzőivel.)

Több mint „játék”!

1986-ban Bukarestben a Tudományos és Enciklopédiai Könyvkiadó gondozásában egy tanulmányokat és cikkeket tartalmazó, mintegy 350 oldalas könyv jelent meg. A címe: „A történelemhamisítás veszélyes játéka”, szerkesztői: Ștefan Pascu akadémikus és Ștefan Ștefănescu egyetemi tanár. A tanulmányok és a cikkek a *Contemporanul*, *România Liberă* és a *Luceafărul* című hetilapokban, valamint a *Magazinul istoric* című folyóiratban jelentek meg 1985-1986-ban. A szerzők akadémikusok, egyetemi tanárok, írók. A román történetírás aktuális problémáiról írnak.

Az egyik alapvető kérdés a román nép, a dáko-román kontinuitás problémája. Ezt a kérdést a kötet egyik tanulmányában s szokásostól eltérően nyelvészeti szempontból elemzik. A tanulmány voltaképpen vita meg nem nevezett magyar nyelvészekkel. A szerzők alapos jártasságról tesznek tanúbizonyságot a magyar nyelvészetben. Az „oláh” népnév etimológiáról például ekképpen vélekednek: „E magyar szó nem származhat a szláv eredetű vlahu szóból, mert semmivel sem magyarázható a v betűnek o betűvé változása, annál is inkább, mert a magyar nyelvben léteznek v mássalhangzóval kezdődő szavak, és következésképpen nem lett volna miért megváltoztatni kivételes módon a v mássalhangzót o-ra, ha az oláh szót a szlávból vették volna át sokkal később.” Vagy: „A magyarok Európába való bejövetelükkor a IX. században kapcsolatba kerülnek a románokkal a Tisza vidékén és Ardealban, és így tőlük kölcsönzik a már meglévő román kifejezést és adják neki a magyar formát, az Erdélyt. Ez a szó egy kölcsönvett szó a magyar nyelvben. Sem az erdő (= pădure), sem az Erdély (= erdőn túli ország, ahogy nem meggyőzően magyarazzák ezt a szót a magyar filológusok), nem származik a magyar nyelv finnugor alapszókincséből... A magasan fekvő erdőségekre a magyaroknak egy új szóra volt szükségük. Megértve, hogy az ardeal szó a régi magyar nyelvben Erdel és Erdöl formában honosodott meg, ami annyit jelentett: magas, erdős tartomány, világos, hogy az Erdély szóból alkották meg a mai értelemben vett erdő szót”.

A kötet tanulmányai és cikkei foglalkoznak továbbá a dualizmus kori Magyarországgal, a horthysta-revizionista politikával, bírálják egyes Magyarországon megjelent cikkeket és más publikációs anyagokat. A *Kritika* 1984/9. számában Szilágyi Sándor közzétette Bibó István A magyar demokrácia kezdetei című írását. Példa a reakcióból:

„De ki az a Bibó István? Egy Romániában alig ismert név...” vagy: „Függetlenül attól, hogy miért és milyen okból teszi közzé a *Kritika* című folyóirat Bibó István tanulmányát, ez a kezdeményezés mindenképpen csak egy kérdéshez vezet: Cui prodest?”.

De a szerzők nem csak a magyar történetírással és publikációs tevékenységgel nem értenek egyet. Találunk cikket, amely a mai bolgár történetírás „hibáira” hívja fel a figyelmet, vagy amely a jugoszláv történelmi publicisztikát marasztalja el. Túlsúlyban azért a magyar „tévedésekre” összpontosítanak a cikkek. A kötet végén egy kerekasztal-beszélgetés anyagát közlik, amelynek már a címe is beszélgetés: A csángók román eredete; román nyelvi bizonyítékok.

[--]

Kiemelés tőlünk

Dr. Száz Zoltán washingtoni beszámolója:

1. Az amerikai szenátus külügyi bizottsága az erdélyi magyarság jogaiért

Május 6-án délelőtt a Szenátus Külügyi Bizottsága egy szavazat ellenében elfogadta Larry Pressler (R., S. D.) szenátor módosító javaslatát a Külügyminisztérium költségvetési kerettörvényéhez. A javaslaton csupán egy változást eszközöltek Clairbone Pell (O., R. I.) szenátor, a bizottság elnöke kérésére. A hetedik §-ból törölték az „of self-determination” szavakat, és „right” helyett „rights” szót használtak. Tehát az új szöveg szerint az erdélyi magyarságot megillet minden jog, amelyet a Helsinki Zárónyilatkozat számára biztosít.

Nem törölték azonban a javaslat címét – tehát lényegileg mindegy, hogy a hetedik paragrafus csak „jogok”-ról beszél, amikor a cím már kifejezésre juttatta, hogy az önrendelkezési jogról van szó.

Ez azt jelenti, hogy elértük célunkat: az erdélyi magyarság önrendelkezési jogát úgy a Ház, mint a Szenátus külügyi bizottságai megerősítették, és nem valószínű, hogy az együttes ülésen bárki is megóvjá. Tehát akár a Ház, akár a Szenátus szövegezését fogadja el az egyeztető konferencia, a lényeg ugyanaz marad.

A Szenátus Külügyi Bizottságának szavazatát ötévi kemény küzdelem előzte meg. Nem csüggedtünk el az európai albizottság ellenállásától, amely még akkor sem volt hajlandó szavazni, amikor már 221 képviselő, a Ház többsége konszponzorálta a javaslatot. Nem befolyásolt bennünket az ellenünk indított román hazugsághadjárat, sem pedig egy-két, az erdélyi magyarság kérdésével szintén foglalkozó amerikai szervezet ellenzése, hogy ne követeljük az önrendelkezési jogot, mert akkor a képviselők és szenátorok nem állnak mellénk.

A román ellenoffenzíva fokozódik a Kongresszusban. Négytagú román kormányküldöttség járja a képviselők irodáit. A múlt héten egy húsztagú román egyházi küldöttség járt itt, amelynek Nagy Gyula kolozsvári református püspök is tagja volt. Donald E. Lukens (R., Ohio) már el is fogadta meghívásukat, és bennünket kért, lássuk el anyaggal és kérdésekkel útjára.

Május 6-án délelőtt Nelson Ledsky (Deputy Senior Director for Eastern European and Soviet Affairs a National Security Councilnél) és Linas Kojelis (Special Assistant to the President for Public Liaison) a Fehér Házban fogadta az Amerikai Magyar Szövetség nyolc tagú küldöttségét, közöttük Dömötör Tibor elnököt, Beke Imre intéző bizottsági elnököt, Dr. Bakó Elemér társelnököt, Dr. Száz Zoltán külügyi titkárt, Gay B. Banest, a William Penn Association elnökét, Varga Elemért, a William Penn alelnökét, John Kenawelt, a William Penn ügyvezető alelnökét és Szedenits Jenő igazgatót. Dr. Száz Zoltán a megbeszélésen egyben a Munkacsoportot és az Erdélyi Világszövetséget is képviselte.

A találkozón Ledsky igazgató az amerikai-magyar kulturális és gazdasági kapcsolatokról számolt be, és kitért a közeljövőben várható változásokra. Kojelis asszisztens pedig budapesti látogatásáról számolt be, mint a World Young Political Leaders konferencia egyik amerikai tagja.

Délután 2 órakor Paula Dobransky (aki jelenleg az emberi jogok helyettes államtitkára a Külügyminisztériumban) fogadta a küldöttséget, amelyhez Brosné Karikás Cecília igazgató is csatlakozott. A megbeszélés a román MFN további sorsával és az erdélyi magyarság problémáival foglalkozott. 3 órakor Doria Rosen román, és Frank Földváry magyar referensek fogadták a küldöttséget a Külügyminisztérium Intelligence and Research osztályán, ahol szintén a kongresszusi események, és azok várható román kihatásai állottak az érdeklődés középpontjában.

2. Az amerikai képviselőház a román vámkedvezmény felfüggesztése mellett szavazott

1987. április 30-án délután: a Ház 232:183 arányban megszavazta Frank Wolf (R., V. A.) módosító javaslatát a kereskedelmi törvényhez. A Wolf-javaslat törvénybe lépte után hat hónapra felfüggeszti a Romániának nyújtott vámkedvezményt, továbbá úgy rendelkezik, hogy az elnök csak akkor állíthatja vissza a vámkedvezményt, ha a Kongresszusnak teendő jelentésben be tud számolni arról, hogy a lakosság, különösképpen a vallási és nemzeti kisebbségek – a javaslat név szerint egyedül a magyarokat említi meg – helyzetében lényeges javulás történt.

A váratlan kedvező eredmény valószínűleg hatással lesz a kormányra is, amelynek június 3-ig kell döntenie róla, hogy kéri-e a vámkedvezmény meghosszabbítását az 1988-as költségvetési évre.

Igen érdekes, hogy a republikánus képviselők 82%-a szavazott az elnök álláspontja ellen, s hogy a demokraták 40%-a is saját pártjával szemben, a vámkedvezmény felfüggesztésére szavazott. Az így alakult 49-es szótöbbséget a Külügyminisztérium aligha fogja tudni megváltoztatni a második, júliusi szavazásnál. A siker egy hosszan tartó lobbyszás eredménye. Az eredeti törvényjavaslatot Christopher Smith (R., N. J. Q.), Tony Hall (D., Chio) és Frank Wolf képviselők 1985 júliusában nyújtották be, de Gibbons albizottsági elnök, a Ház elnöke ellenzése miatt még 1986-ban sem jutott szavazásra. A mostani siker három csoport érdeme. Elsősorban az említett három képviselő, akik személyesen napokig lobbiztak társaik között, hogy a javaslatnak elegendő támogatást szerezzenek. Másodsorban a Christian Response Internationalé, amely a javaslat kezdeményezője volt, s éveken át egyengette útját a Kongresszusban. Harmadsorban az Amerikai Magyar Szövetség, a Munkacsoport és az Erdélyi Világszövetség érdeme, amelyek közvetlen és közvetett befolyással fáradhatatlanul szorgoskodtak a javaslat sikere érdekében. Az utolsó 48 órában 35 képviselővel vagy képviselői titkárral beszélünk azok közül, akik még haboztak a kérdés megítélésében. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a 232 támogatóból 195-en a Lukens-levelet is aláírták, s legalább további 25 azok közül került ki, akik nem adtak idejében választ, és így már nem kerültek fel az akkori aláírók listájára.

A vitában Könnnyű Ernő (R., N.Y.) magyar származású képviselő és Bill Green (R., N.Y.) beszélt az erdélyi magyarság üldözéséről. A javaslatot a Szenátusban a múlt kedden Paul Tribble (R., V.A.) és Christopher Dodd (D., Ct.) már beadták, de a szavazásra csak június folyamán, a kereskedelmi törvény kapcsán kerül majd.

Úgy tűnik, fáradozásaink gyümölcse végre beérik a Kongresszusban. Lankadatlan küzdünk tovább, hogy ne csak csatákat, de hadjáratot is nyerhessünk.

A kormányzóvivő nyilatkozata

Bányász Rezső államtitkár, a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának elnöke, a kormány szóvivője szerdán a következő nyilatkozatot adta a sajtó képviselőinek:

– A sajtó már hírt adott arról, hogy 1987. február 26-27-én – több magas rangú politikus jelenlétében – ülést tartott a romániai Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa. Az ülésen és az azt követő sajtókampányban a román nép történetének meghamisításával, revansizmussal, Románia belügyébe történő beavatkozási kísérlettel vádolták a Magyar Népköztársaságot.

A Romániában és külföldön is széles körben terjesztett vádak minden alapot nélkülöznek, zavart okoznak a két szomszédos szocialista ország együttműködésében, ártanak mind a magyar, mind a román nép alapvető érdekeinek.

Ismeretes, hogy a burzsoázia súlyos örökséget hagyott Kelet-Európa felszabadult népeire. Magyarországon a népi hatalom gyökeresen szakított a káros múlttal, s politikája a népek közötti barátság erősítését, a sokoldalú együttműködés fejlesztését tűzte ki célul. A Magyar Népköztársaság képviselője aláírta a helsinki záróokmányt. Az alapelveket – beleértve a határok sérthetlenségét is – következetesen betartjuk, ajánlásait korrekt módon megvalósítjuk.

A magyar-román kapcsolatokban kormányunk a társadalmi rendszereink azonos elveiből, a szomszédságból és a történelmi egymásra utaltságból kiindulva az általánosan elfogadott nemzetközi elvek alapján mindig az együttműködés kölcsönösen előnyös fejlesztésére, állandó gazdagítására törekedett.

1977-ben a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Román Kommunista Párt legfelső vezetőinek találkozáján is megállapodás született arról, hogy minden területen fejlesztjük kétoldalú kapcsolatainkat. E téren a magyar kormány politikája hosszú idő óta változatlan, s ezért a nekünk címzett vádak érthetetlenek és elfogadhatatlanok.

Történelmi adottság, hogy Romániában nagy számban élnek magyar, és Magyarországon kisebb számban román nemzetiségűek. A Kádár János és Nicolae Ceaușescu által aláírt közös közlemény nyilvánosan is deklarálta, hogy az országainkban élő magyar, illetve román nemzetiség a két ország baráti kapcsolatainak fejlesztésének fontos tényezője. Megerősítették, hogy szükség van a közvetlen lakossági kapcsolatok, a turizmus fejlesztésére, a sajtótermékek és könyvek cseréjének bővítésére, a népeinket összekötő haladó hagyományok ápolására, s a kulturális és oktatási kapcsolatokban, a tájékoztatásban a felek figyelemmel lesznek a nemzetiségek igényeire is. Az illetékes magyar szervek a megállapodásnak megfelelően mindig nagy felelősséggel és kezdeményezően foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel. Sajnálatos, hogy kezdeményezéseink nemigen találtak viszonzásra.

Ismeretes az a régi elvi álláspontunk is, hogy a nemzetiségi kérdés kezelése minden országnak belügye, amelynek azonban nemzetközi, az adott esetben Magyarországot érintő kihatása is van. Abban vagyunk érdekeltek, hogy a Romániában élő magyarok anyanyelvüket megőrizve, nemzetiségi kultúrájukat fejlesztve, a Román Szocialista Köztársaság hűséges állampolgáraiként, egyenrangúan vegyenek részt a szocializmus építésében.

Természetesnek tartjuk azt, hogy a történelem egyes kérdéseinek megítélésében lehetnek és vannak különbségek a különböző országok tudósai, így a magyar és a román történészek között is. Azonban csak a tények szándékos félremagyarázásának tudhatjuk be azokat a vádakot, hogy a Magyar Népköztársaságban olyan történelmi munkák publi-

kálása folyik, amelyek úgymond Horthy fasiszta rendszerének legreakciósabb téziseit elevenítik fel.

Végül szeretném hangsúlyozni azt a véleményünket, hogy Magyarországnak és Romániának, a két szomszédos szocialista országnak és népeinek egyaránt érdeke, hogy a felvetődő vitás kérdések megoldásán munkálkodjon, s a barátság szálait erősítve, a társadalmi haladás ügyét szem előtt tartva fejlessze együttműködését minden területen. Mi a magunk részéről erre mindig készek vagyunk – zárta nyilatkozatát a kormány szóvivője. (MTI)

A Magyar Tudományos Akadémia Elnökségének közleménye

A romániai Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának februári ülésén vezető román politikusok részéről és a román sajtóban éles támadások láttak napvilágot az MTA gondozásában megjelent, *Erdély története* című háromkötetes munka, s általában hazai történelemírásunk ellen. Akadémiánkat „tudatos történelemhamisítással”, a szerzőket nyilvánosan „horthysta, fasiszta, sovinizta tézisek föllevenítésével” vádolták.

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége szükségesnek tartja kijelenteni, hogy a vádakat megalapozatlan rágalmaknak itéli, s méltatlannak tartja, hogy ilyen jellegű vádaskodó polémiákba bocsátkozzon. Tudományos vitákat csakis a tudományosság keretei között lehet eldönteni, s az üres vádaskodás nem lehet vitaalap. Kétségtelen, hogy bizonyos kérdésekben úgyszólván évszázados vita folyik a román és magyar történészek között. Az akadémiai Erdély-történet szerzői, ellentétben a román kollégáikkal, nem osztják a dáko-román kontinuitás elméletét. Vita folyik Erdély, valamint a két ország történetének számos kérdéséről, beleértve az első világháborút követő békerendszer értékelését, valamint az 1919-es magyar forradalom megítélését is.

Nem tartjuk magunkat csalhatatlannak, s vitás kérdések minden tudományos műben adódhatnak. A vitatott munka azonban analitikusan, kritikusan vizsgálja saját múltunkat, s közös történelmünk jobb megismerését, megértését igyekszik szolgálni. Népeink összekapcsolódó történelmi útjának, a tragikus konfliktusoknak, a közös szenvedésnek, a létfontosságú egymásrautaltságnak és közös küzdelmeknek feltárása a múlt megismerését és a mai együttélést segíti. Az Akadémia gondozásában megjelent Erdély-történet bármely objektív olvasója megbizonyosodhat a vádaskodások alaptalanságairól.

A Magyar Tudományos Akadémia hosszú évek óta sürgeti a magyar-román történész vegyes bizottság nem a mi hibánkból szünetelő működésének felélesztését. Úgy véljük, a történészek együttes, előítéletektől és elfogultságoktól mentes vitája és csakis az lehet a tisztázatlan kérdések megbeszélésének legjobb fóruma. Mindez hasznosan járulhatna hozzá a történetkutatás fejlődéséhez, de a helsinki megállapodások általunk hiánytalanul elfogadott szellemének, valamint akadémiaink és a magyar és a román nép közötti, melegen kívánt barátság erősítéséhez is. (MTI)

(A fenti két nyilatkozatot valamennyi 1987. április 2-i napilap, a rádió és a televízió is közölte. – a Szerk.)

The Times, 1987. IV. 7.

ADVERTISEMENT

A CONSCIOUS FORGERY OF HISTORY UNDER THE AEGIS OF THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

"Romanian Press published recently an article a synopsis of which is given below." Daily "Romana Libera" of March 12, carries a lengthy article by academics Ștefan Pascu, Dr. Mircea Mușat and Dr. Florin Constantinu that takes a stand against the gross distortions of the history of Transylvania and hence of the history of the Romanian people, against harmful and defamatory theses on the Romanians, against the attempts to contest Romania's territorial integrity contained in the history of Transylvania (*cf. Erdély Története*) that the publishing house of the academy of sciences of the Hungarian People's Republic put out in 1986 under the care of a member of the Hungarian Government.

Regrettably we must say from the beginning that the work hardly differs from the old Hungarian chauvinist and revisionist historiography in its fundamental theses and conclusions; show the Romanian historians. They note that the book resume old assertions on the "Extermination of the Dacians" by the Roman conquerors, a "Thesis Turned Observation of Hungarian Historiography" in order to refute the Romanian continuity in the North-Banatian-Dacian area, and especially in the extra-Carpathian space. The Hungarian historians deliberately ignore the findings of archaeological research that brought to light more and more testimonies of that continuity and roman inscriptions, widely known in world his-

torian Romanians to unite Transylvania with Romania", the article in "Romana Libera" underscores.

Obsessed by the wish to contest the Romanian character of Transylvania, its organic integration into the Romanian life, the article shows, the Hungarian authors of the "History of Transylvania" equally distort the main stages in the Transylvanian Romanians' fight for national emancipation, denying, among other things, the national character of the great 1794 revolution led by Horea, Cloșca and Cișna, seriously misinterpreting the history of the Romanian Bourgeois Democratic Revolution of 1848, and disconsidering the scope of the Habsburgian Government at the end of the nineteenth century. Furthermore, the Austro-Hungarian Dualism established in 1867, the incorporation of Transylvania into Hungary and the policy of force magyarization are not condemned in the Hungarian Academy's work as deserved.

"It would have been but natural for the Hungarian Historians to make an in-depth analysis of the consequences of the Dualist Formula on the Austro-Hungarian monarchy which was denounced by Marx, Engels and Lenin as a state of social and national oppression, a real prison for peoples," the article in "Romana Libera" points out.

HIRDETÉS

Tudatos történelemhamisítás a Magyar Tudományos Akadémia égisze alatt

„A román sajtóban nemrégiben jelent meg az a cikk, amelyet az alábbiakban kivonatoltan ismertetünk.” A România Liberă c. napilap március 12-i száma terjedelmes cikket közölt Ștefan Pascu, Dr. Mircea Mușat és Dr. Florin Constantinu tollából, amely állást foglal a Magyar Népköztársaság Tudományos Akadémiájának kiadójánál a magyar kormány egy tagjának tevékeny közreműködésével 1986-ban napvilágot látott *Erdély története* c. kiadványban foglalt nézetek ellen, amelyek durván meghamisítják Erdély és ennél fogva az egész román nép történetét, a románokat sértő és rágalmozó állításokat népszerűsítene, valamint megkísérik kétségbe vonni Románia területi integritását.

„Sajnos mindjárt az elején le kell szögeznünk – írják a román történészek –, hogy a kérdéses munka alapvető állításai és következtetései alig különböznek a régi, sovinszta és revizionista magyar történetírás téziseitől”. Rámutatnak: a könyv igyekszik kétségbe vonni a románok folyamatos jelenlétét az Észak-Dunai – Dácia-területen, s mindenneke előtt a Kárpátokon inneni térségben, s ezért feleleveníti azt a magyar történetírás által megszállottan hangoztatott nézetet, miszerint a hódító rómaiak kiirtották a dákokat. A magyar történészek szándékosan figyelmen kívül hagyják egyrészt azokat a régészeti leleteket, amelyek egyre nyilvánvalóbban tanúsítják ezt a folytonosságot, másrészt pedig azokat a világszerte ismert római feliratokat, amelyek ugyancsak az említett történelmi tény mellett tanúskodnak.

A román történészek, miközben régészeti és történelmi adatokat sorakoztatnak fel, korábbi magyar történészeket is idéznek – pl. Huszti András –, hogy igazolják a dákoromán folyamatosságot a Duna északi medencéjében, illetve, hogy feltárják a Magyar Tudományos Akadémia kiadványának misztifikációi mögött rejlő politikai motívumot; azért igyekeznek a román népet a Dunától délre lokalizálni, hogy így Erdélyt úgy mutat-

hassák be, mint ahonnan az eredeti népeesség kipusztult. Az Erdély Története szerzői a történelmi realitások önkényes megváltoztatásán fáradoznak, amikor azt állítják, hogy a magyar törzsek 894-ben először Erdélyben „telepedtek le” a szláv népcsoportok között és csak 896-ban érkeztek a Pannon-alföldre. „Ily módon Erdély egy csapásra a magyar törzsek ősi bölcsőjévé válik”, amely régebbi, mint a Pannon-alföld, ahol ma a magyar állam fekszik. Közismert történeti források – amelyek között magyarok is akadnak, pl. Béla király névtelen történetírójának, Anonymusnak a Krónikája – tanúsítják, hogy amikor a magyar törzsek kezdtek be-betörni Pannóniából Erdélybe, akkor a románok már hosszú évszázadok óta a Kárpátokon inneni területen éltek három állami formációban, amelyeket „vajdaságoknak”, „országoknak” stb. neveztek, s amelyek létezését a régészeti leletek is minden kétséget kizáróan megerősítik. Ám az Erdély története szerzői figyelmen kívül hagyják, lekicsinylően kezelik vagy „semmisnek” nyilvánítják mindazokat a történeti forrásokat, amelyek nem férnek össze előzetesen kialakított elképzeléseikkel, amelyek azt bizonyítják, hogy a románok voltak az őslakói a Kárpátok, a Duna és a Fekete-tenger által határolt területnek, vagyis Erdélynek is. Fő törekvésük, hogy nyilvánvaló politikai célzattal bebizonyítsák; a magyarok betelepülése idején a románok nem voltak jelen Erdélyben, s ezzel kétségsbe vonják a román nép legitím jogát ősi szülőföldjéhez.

A *România Liberă*-ban megjelent cikk szerzői visszautasítják a magyar történészeknek a román népről tett sértő és rágalmozó állításait, tényeket és adatokat sorakoztatnak fel, amelyek egyrészt alátámasztják Románia döntő szerepét a török birodalom ellen vívott harcokban – amely küzdelmek a portától független státust biztosítottak a román vajdaságoknak –, másrészt pedig arra utalnak, hogy a korabeli közvélemény a románokat az európai civilizáció és a kereszténység védelmezőinek tekintette.

A cikk szerzői megkülönböztetett figyelemmel elemzik Erdély politikai státusának meghamisított bemutatását a legkülönfélébb történelmi korszakokban. A Magyar Tudományos Akadémia kiadványa nem említi, hogy a magyar királyság a fejedelemség politikai-adminisztratív formuláját vette át Erdély számára, vagyis egy olyan intézményi formát, amely a középkori román társadalom sajátja volt a Kárpátok mindkét oldalán. Könnyű azonban megértenünk, miért hallgatják el ezt a történelmi igazságot. Máskülönb a budapesti szerzőknek el kellett volna ismerniük, ahogyan azt pl. Farczady Elek magyar történész tette 1912-ben, hogy miután a románok sajátos intézményeikkel – az Erdély egész területére kiterjedő vajdaságokkal és fejedelemségekkel – jelen voltak Erdélyben, így a magyar királyság arra kényszerült, hogy elismerje és átvegye az őslakos románok többségének politikai-adminisztratív szervezetét.

De az a kísérlet is teljességgel megalapozatlan, hogy Erdélyt Magyarország alkotórészének tüntessék fel. A magyar királyság a mohácsi vész után összeomlott és 1541-ben oszmán pasalik lett, míg Erdély autonóm fejedelemség maradt, amely a többi román vajdasághoz, Moldvához és Havasalföldhöz hasonlóan széles körű függetlenséget élvezett. A nemrégiben megjelent *Erdély Története* szerzői, amikor megkísérik Erdélyt a Magyar Királyság folytatódásaként és a másik két román vajdaságtól különböző politikai egységként bemutatni, a magyar krónikáírók, történészek és földrajztudósok egész sorát hazudtolják meg, akik Erdély Magyarországtól teljességgel eltérő orientációját hangsúlyozták. Cikkünkben a román történészek Cserei Mihály, Szilágyi Sándor, Cholnoky Jenő írásából, illetve a bécsi Erdélyi Udvari Kancellária XVIII. sz.-i dokumentumaiból idézünk. „Közismert, hogy mekkora hűhót csapott a régi magyar történetírás az ezeréves erdélyi

magyar uralom körül, s hogy ez ma is igen kedvelt tétel, különösen magyar emigrációs körökben. Ám egy egyszerű számítás megmutatja, hogy az az időszak, amikor Erdély Magyarországhoz tartozott, 51 esztendeig tartott, s ez elválasztotta az 1967-ben létrehozott Osztrák-Magyar Monarchia berendezkedését az 1918. december 1-jei nagy nemzetgyűlés döntésétől, amikor is az erdélyi románok Erdély Romániával való egyesítéséről döntöttek” – hangsúlyozta a *România Liberă* cikke.

Az *Erdély története* magyar szerzői megszállott igyekezetükben, hogy elvitassák Erdély román jellegét, szerves beilleszkedését a román vidékbe, történelembe és életbe, torz megvilágításba helyezik az erdélyi románok nemzeti függetlenségi harcának főbb állomásait; egyebek között tagadják a Horia, Cloșca és Crișan vezette 1784-es nagy forradalom nemzeti jellegét, súlyosan félreértelmezik az 1848-as román polgári demokratikus forradalom történetét, és figyelmen kívül hagyják a XIX. sz. végi Memorandum-mozgalom méreteit. A Magyar Tudományos Akadémia kiadványa továbbá nem ítéli el kellőképpen Erdély Magyarország általi bekebelezését és az erőszakos magyarosítási politikát, amelyre az 1867-ben létrehozott Osztrák-Magyar Monarchia keretei között került sor.

„Pedig igen természetes lett volna, ha a magyar történészek mélyreható elemzésnek vetik alá az Osztrák-Magyar Monarchia dualista szerkezetének következményeit, amely államberendezkedést Marx, Engels és Lenin a társadalmi és nemzeti elnyomás államaként, a népek börtönként bélyegezte meg” – hangsúlyozza a *România Liberă* cikke.

Az 1867 és 1918 közötti rövid időszakban a budapesti kormány a nem magyar nemzetiségűek elnyomásának politikáját folytatta és drákói eszközökkel erőltette a nemzetiségiek magyarosítását, ami a nemzetközi közvélemény éles fölháborodását váltotta ki, s az államilag támogatott sovinizmust olyan kiemelkedő személyiségek is keményen elítélték, mint Lev Tolsztoj vagy B. Bjoernson.

A *România Liberă* cikke rámutat, hogy az *Erdély története* torz képet nyújt 1918 kiemelkedő eseményeiről, majd kifejti, hogy a történelmi tények bebizonyították: az 1919-es és 1920-as békeszerződések semmi egyebet nem tettek, mint nemzetközileg is elismerték, hogy a közép- és dél-európai országok nemzeti egységének kialakulása befejeződött. A románok ezek között a keretek között harcoltak a nemzeti és állami egység megteremtéséért, mégpedig az önrendelkezéshez való jog alapján, amelynek a képviselői elveket tiszteletben tartó népgyűléseken népszavazással adtak hangot. A román történészek visszautasítják azt az értelmezést miszerint a Trianoni szerződés is részben felelős volt a Horthy-Magyarország reakciós, fasiszta beállítódásáért, s felhívják a figyelmet arra, hogy ez a hamisítás nem egyéb, mint szánalmas kísérlet Horthy rehabilitására. A *România Liberă* cikke rámutat továbbá; a könyvnek az 1918 utáni időszakot tárgyaló része elmulasztja megemlíteni, hogy Erdély az Egységes Román Nemzeti Állam szerves része, míg az 1940-es fasiszta bécsi döntést félrevezető módon, úgy állítja be, mint a román kormány kérésére született ítéletet, ugyanakkor a Horthy-rendszer vérengzéseit és büntetteit enyhíti és igazolja. Az *Erdély története* szerzői elferdítik és meghamisítják az Észak-Erdély zsidó népességének deportálásával, illetve kiirtásával kapcsolatos tényeket, amelyek azt mutatják, hogy a Horthy-megszállás alatt a zsidókkal való bánásmód kegyetlenségben még a náci Németországot is felülmúlta.

Az *Erdély története* szerzői által sugalmazott végkövetkeztetés éppoly súlyos, mint amilyen tendenciózus. A román történészek megállapítják, hogy a magyar történészek véleménye szerint Erdély különálló etnikai és kulturális egységet alkot Közép- és Kelet-

Európán belül, s helyzetének alakulása kihatással van az egész régió fejlődésére. Ez az állítás, hangsúlyozza a *România Liberă*, sérti a román állam szuverenitását és azt a képzetet kelti, mintha Erdély nem volna a román állam alkotó része.

Az *Erdély története* szerzőit a Romániában élő magyar nemzetiség sorsánál sokkal jobban érdekli, hogy felfordulást okozzanak és félrevezessék a közvéleményt. Akciójuk része annak az átfogó kísérletnek, hogy ügyet kreáljanak „A romániai kisebbségek helyzetéből”, aminek semmiféle objektív alapja nincs, lévén, hogy a szocializmus évei alatt a román állam teljes mértékben és végérvényesen megoldotta a nemzetiségi kérdést – az ország valamennyi állampolgárának, nemzetiségre való tekintet nélkül, azonos jogai és kötelezettségei vannak.

Az *Erdély története* politikai beállítódása olyan téziseket elevenít fel, amelyeket bizonyos szerzők már Horthy idején népszerűsítettek, akik közül egyeseket most is a szerkesztőbizottság tagjai között találunk. Ez a revizionista és sovinszta szellemben íródott munka tökéletes összhangban áll a magyar nacionalista történetírás eszméivel, amely történetírás a múlt évszázadtól kezdve napjainkig minduntalan azzal kísérletezik, hogy idejétmúlt politikai és területi struktúrák feltámasztását igazolja. A *România Liberă*-ban megjelent cikk arra a tényre is rámutat, hogy nincs semmi különbség a magyar emigráció, illetve a Magyar Népköztársaság történéseinek következtetései között, legalábbis ami az Erdéllyel kapcsolatban elfoglalt revizionista álláspontot illeti.

Az *Erdély története* jó példa arra, hogyan nem szabad történelmet írni. A könyv szerzői szándékosan figyelmen kívül hagyják a számukra kényelmetlen forrásokat és az eltérő álláspontot képviselő munkákat, valamint önkényesen értelmezik, illetve meghamisítják a történelmi tényeket. A mű nem tekinthető másnak, mint a régi magyar történetírás, mi több, a Horthy-korszak történetírásának elavult álláspontját anakronisztikus módon felelevenítő munkának.

A szocializmus ellen vívott harcukban 1956-ban a magyarok nem jártak szerencsével. Most ismét próbálkoznak – nagyobb reményekkel – a szocialisták ellen.

Meglátjuk, hogy a magyarok nemrégiben Bécsben elhangzott kérésére a nyugati világ milyen módon fogja támogatni manőverüket, s ami még érdekesebb, hogy az oroszok miként fogják ezt lenyelni.

(A hirdetést közzétette: C. Marino, St. Meletiou 186, Athén)

Megjegyzés: A nagy tekintélyű, világszerte sokmillió példányszámban megjelenő angol napilap egyetlen oldalának bérleti díja: 37 000 font . Ellenőrzött értesülések szerint a megadott feladó címe és személye fiktív – ami még inkább megerősíti azt a különben is alig leplezett tény, hogy a publikáció a Nyugat felé irányuló hivatalos román propagandakampány része. A fentiekben kivonatolt Pascu-Muşat-Constantiniu pamfletet egyébiránt a romániai sajtóhagyományokhoz híven az ottani magyar nyelvű lapok is betűhív fordításban, teljes terjedelemben közölték. (Ld. még: Előre, 1987. márc. 13., Korunk, 1987/3.)

Pro memoria

Petru Groza román miniszterelnök nyilatkozata 1946-ból

A magyar kérdésben nem riadok vissza semmiféle lépéstől. Még olyantól sem, amelyet nálunk talán sokan radikálisnak tartanak. Jegyezzék meg, hogy én nem félek a közös vámterülettől, nem rettegek attól, hogy leomlanak a vámsorompók, és nem félek attól sem, hogy az emberek útlevél nélkül menjenek át tőlünk Magyarországra, vagy jöjjenek onnan túlról hozzánk. Én tudom jól, hogy az útlevél hamarosan múzeumi ereklye lesz, üveg alatt, vitrinekben fogják mutogatni, és megmosolyogjuk majd azt az időt, amikor ilyen írásra volt szüksége annak, aki Romániából Magyarországra akart utazni.

Ismétlem, nem riadok vissza az útlevél teljes eltörlésétől, de nem riadok vissza egy államszövetségtől sem, amely az én felfogásom szerint Romániát és a román nemzetet éppen annyira boldoggá tenné, mint Magyarországot és a magyarokat.

Arra kell azonban kérnem a magyarokat, fogadják őszintén a mi barátságunkat, és ne igyekezzék senki ebbe valamilyen hátsó gondolatot belemagyarázni. Kérve kérem a magyarokat: ne üljenek fel olyan törekvéseknek, amelyeknek nincs más céljuk, csak az, hogy éket verjenek románok és magyarok között. Sokan nem nézik jó szemmel a mi most megindult barátkozásunkat. Vannak, akiknek fáj, hogy mi románok és magyarok egymásra találtunk, és őszinte melegséggel fogjuk meg egymás kezét. Vannak, akik nem érzik jól magukat abban a környezetben, amelyben mi úgy élünk egymás mellett, ahogyan két jó szomszédnak illik. Ezek problémákat dobnak közénk, csupán azért, hogy megzavarják a mi barátságunkat. Ne dőljenek be azoknak, akiknek fáj, hogy bennünket boldognak látnak. Nem lehetnek problémák közöttünk, mert ha felmerülnének megoldhatatlan problémák, az én misszióm megszűnik, és vége lesz az oly szépen megindult magyar-román testvéri együttműködésnek. Merem hinni, hogy ez nem következik be, és a feladat, amelynek megoldását magamra vállaltam, pontosan ahhoz a megoldáshoz érkezik el, amelyet célul tűztem ki magam elé...

Márton Áron erdélyi püspök levele Groza miniszterelnökhöz

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

A Nagyméltóságod részéről ismételten tapasztalt kitérítő szívéllyesség folytán kötelességemnek látom, hogy a román hatóság alatt élő magyarság helyzetét feltárjam.

Mivel a kérdés éppoly kényes, mint amilyen nagy horderejű, úgy vélem: legcélszerűbb, ha véleményemet szépítés és kertelés nélkül elmondom. A konklúzió miatt kénytelen vagyok az előzményekkel is legalább vázlatosan foglalkozni. Ezért előre is szíves elnézését kérem, hogy egy hosszú és nem kellemes levéllel veszem igénybe idejét.

I.

A román kormány az 1944. augusztus 25-ei események alkalmával hivatalosan a demokratikus elvek mellett foglalt állást, ezen elveknek megfelelően meghirdette az állampolgárok egyenjogúságát is, ugyanakkor azonban – ellentétben a hivatalos kijelentésekkel – olyan általános támadást indított a magyarság ellen, mely népünket megsemmisítéssel fenyegette. A magyar kisebbség sorsa román fennhatóság alatt soha nem volt rózsás, sőt egyre súlyosbodott, de kisebbségi életének ez volt a legsötétebb szakasza. A magyarság ekkori sérelmeinek egy részét néhányan 1944 őszén Nagyméltóságod elé terjesztettük, ezért azokra itt csak utalok:

Azzal kezdődött, hogy a kormány elrendelte a magyarság vezetőinek internálását. E rendelet végrehajtásaképpen a hatósági közegek több ezer magyart fogtak össze és hurcoltak el emberkínzásba menő módon különböző lágerekbe. Akiket nem vittek lágerbe, azokat a lakásukon vagy lakhelyükön internálták.

Az egyéni internálásokon kívül az egész magyarságot lakóhelyére internálták egy másik rendelettel, mely úgy intézkedett, hogy a magyarok speciális belügyminiszteri engedély nélkül sem gyalog, sem közlekedési eszközökkel nem mehettek egyik helységről a másikba. Alulírottat is ezen a címen kísértette vissza a rendőr-questor 1944. november 3-án Nagyenyedről Gyulafehérvárra.

A 16-20 éves ifjakat az ország keleti részébe kezdték szállítani munkaszolgálatra, anélkül, hogy megfelelő élelmezésükről és szállításukról gondoskodtak volna.

A háborús szükségletre való tekintettel a kormány súlyos állat- és terménybeszolgáltatásra kötelezte a lakosságot és a végrehajtó közegek a titkos rendeletre való hivatkozással a kivetett kvótát a kisebbségeken hajtották be kíméletlen módszerekkel.

A helységeken átvonuló vagy odavezényelt katonai egységeket a helyi hatóságok elsősorban a kisebbségekhez szállásolták el akkor is, ha a kisebbség a lakosságnak csak elenyésző töredéke volt.

A katonai kórházakban és más katonai munkára kisebbségeket osztottak be, asszonyokat tekintet nélkül családi állapotukra, férfiakat, tekintet nélkül korukra. Nem egy esetben a csendőrség éjjel verte fel a falu magyar lakosságát, hogy reggelre a munkahelyre, a városba szállítsa.

Egyesek, köztük, sajnos egyházi személyek is, a magyarok ezen nehéz helyzetét arra használták fel, hogy prozelitizmust üzennek. A megrémült és védelem nélkül álló magyar lakosságot azzal biztatták, hogy mentesítik a rekvirálásoktól, fiaikat a behívásoktól stb., ha valamelyik román vallásra áttérnek. Ha ezek az ígéretek nem vezettek a kívánt eredményre, a további zaklatástól sem riadtak vissza.

A családfenntartó férfiak jelentős része – immár több év óta – még mindig munkatáborban sánylódott, embertelen körülmények között, amit később a baloldali újságok is szelíztettek.

A csendőr- és rendőrterror mellett külön csapásként jelentkezett az ún. Maniugárdák. Fegyveres bandák portyáztak a magyar falvakban, a magyar lakosságot verték, fosztogatták.

Ezek a bandák a harcoló orosz hadsereg nyomában bevonultak Észak-Erdély magyarlakta területeire, s ott már nemcsak fosztogattak, hanem gyilkoltak, és hajmeresztő kegyetlenségek sorozatát követték el, terror alatt tartva egész vidékek lakosságát. Ezekről a kegyetlenkedésekről az újságok is megemlékeztek.

A magyarellenes román támadás legnagyobb sikerét azáltal érte el, hogy a városokból és falvakból Észak-Erdélyben a békés magyar földművesek, munkások és értelmiségiek ezreit vitette el, mint „partizánokat” az óromániai és oroszországi táborokba. Pedig az így elhurcoltak között sokan voltak olyanok is, akik megszöktek a harcoló csapatoktól és részt vettek a megszálló németek ellen szervezett magyar ellentámadásban. A szintén kiszolgáltatottság állapotában lévő dél-erdélyi magyarságnak heteken át kellett látnia a magyar foglyok elszomorító sorsát. Az őszi esős időben, hosszú útszakaszokon gyalog és élelmezés nélkül hajszolták ezeket az embereket.

A nemzeti parasztpárt és a liberális párt újságainak gyűlölködő cikkei a magyarellenes hangulatot még fokozták, és bátorították az amúgy is magyarellenes hatóságokat. Ennek a gyűlöletszításnak és a román vérengzéseknek nem a román belátás vetett véget, hanem az orosz hadsereg-parancsnokságnak az a rendelete, mellyel 1944. november elején Észak-Erdély területéről kiharcolta a román fegyveres alakulatokat és az oda visszatért román közigazgatást.

II.

Az általános gyűlölködés közepette megértő hangon csak Nagyméltóságod szólott.

Ennek tulajdonítható, hogy a magyarság a Nagyméltóságod elnöksége alatt 1945. március 6-án alakult kormányt rokonszenvvel fogadta, abban a feltevésben élve, hogy ez a kormány az állampolgárok egyenjogúságát őszintén értelmezi és végre meg fogja valósítani. Sajnos, a magyarságnak az ehhez fűzött reménye nem ment teljességébe. A helyzet alakulásának illusztrálására legyen szabad felhoznom az alábbi eseteket:

1. Az 1945. február 6-án megjelent rendelet törvény, az ún. kisebbségi statutum kimondja, hogy a nemzetiségeknek is joguk van anyanyelvi oktatáshoz minden fokon. A magyar iskolafenntartó hatóságok megkapták az ezen törvényen felépülő nemzetiségi iskolatörvény-tervezetét, azzal kapcsolatos javaslataikat el is juttatták az illetékes minisztériumhoz, még 1945 közepén. A tervezetből azonban a mai napig nem lett törvény. A magyar kisebbség iskolaügyét ma is rendeletekkel intézik el s ezekben a rendeletekben általában a Magánoktatási Törvény kisebbségellenes szelleme érvényesül.

Az állami magyar tanerők nagy többségének az ígért fizetés helyett a kormány olyan kis összegű előlegeket folyósít, amelyek a megélhetéshez teljesen elégtelenek.

A kormány megígérte a magyar hitvallásos iskolák tanerői részére is az államsegélyt. Késedelmesen némi előleget folyósított is, a kérdés azonban távolról sincs rendezve, sem gyakorlatilag, sem törvényileg. Mégis Potov közalkalmazásügyi államtitkár úr, már 1945. október végén Kolozsváron helyenvalónak látta kijelenteni, hogy a magyar egyházi iskolaépületekről is a román minisztérium rendelkezik, mert – mondotta – az egyházi tanerőket az állam fizeti. Jellemző felfogás: a magyar kisebbség kulturális célú adójából az arányos rész kiadását a román kormányok 25 éven át következetesen megtagadták, a Groza-kormány ígéretet tesz segély folyósítására, de az ígéretből még nem lett valóság – azonban a közoktatásügyi államtitkár máris jogot formál az egyház tulajdonát képező épületekre!

2. Az 1945. május 29-én megjelent rendelet törvény biztosítja Kolozsvárott egy magyar egyetem működését, az egyetem 42 épületét azonban a visszatérő román egyetem vette birtokába, a magyar orvosi fakultást pedig a román egyetem meg nem értő magartása miatt átkényszerítették Marosvásárhelyre.

3. Az ugyancsak május 29-én megjelent rendelet törvény szerint az aug. 30-a után Észak-Erdély területéről elmenekült összes román iskolák kötelesek további működési helyükre visszatérni. Ez a rendelkezés lehetőséget nyit, hogy a hírhedt kultúrzónás állapot visszaállíttassék és újból megkezdődjék a magyar nyelvű állami iskolázás szétzüllesztése. Csak példaképpen említjük meg, hogy a 86%-ban magyar lakosságú Kolozsváron az állami középiskolák összes épületeit ezen a címen átvették a román tanügy céljaira.

4. Az 1945. március 22-én megjelent földbirtok reformtörvény végrehajtása során hozzávetőlegesen becslés szerint a magyarságtól több mint 100 000 hold földet vettek el. Ennek 75%-át román igénylők kapták, holott a magyarok között vannak nagy arányban föld nélküliek. Viszont a román birtokosok jelentős részét – mintagazdaság címén – mentesítették a kisajátítás alól.

5. Az 1945. február 10-ei 91. számú törvény az ellenséges vagyonok záralávételeéről intézkedik. A törvényt 1945. április 25-ei rendelettel kiterjesztették Észak-Erdélyre. A törvény végrehajtására a CASBI-it létesítő rendelet (a CASBI azoknak a vagyonoknak felszámolására alakult, melyet a román korány azon a címen kobzott el 1944 után, hogy tulajdonosaik az oroszok elől elmenekültek. Természetes, hogy ez az igazságtalan rendelkezés a magyarokra, de főképpen a németekre vonatkozott. Óriási vagyon felett rendelkezett ez a szervezet. A megvesztegetések, az embertelen kegyetlenségnek szörnyű esetei: szégyene marad ennek a kornak) a román fegyverszüneti szerződés 8. pontjára való – véleményünk szerint: téves – hivatkozással az ellenséges vagyonok közé sorolja azoknak a román állampolgároknak minden ingó és ingatlan vagyonát, akik 1944. szeptember 12. előtt vagy után Németországba vagy Magyarországra menekültek.

Az 1945. aug. 13-án megjelent rendelet törvény, amely Észak-Erdély lakóinak állampolgárságát szabályozza, a 4. cikkében úgy intézkedik, hogy elvesztik állampolgárságukat mindazok, akik 1940. aug. 30-án állampolgárok voltak és önként távoztak Erdély területéről az ellenséges hadseregek visszavonulása idején, szolidaritást vállalva azokkal.

Mindkét rendelet súlyosan érinti az erdélyi magyarságot. A keleti székely megyéket a visszavonuló csapatok erőszakkal kiürítették. Erdély középső területén hetekig tombolt a harc, a lakosság kénytelen volt védettebb helyre menekülni. Fenti rendelkezések következtében cca. 300 000 magyar jut abba a kínos helyzetbe, hogy elvesztheti állampolgárságát és minden ingó és ingatlan vagyonát. Az állam sokmilliárdos magyar vagyon sorsát kétségessé tette, s egyben szinte korlátlan lehetőségeket nyitott a korrupció számára, amit jelzett a CASBI működése elején kipattant többmilliárdos panama.

6. Ehhez járul az 1945. aug. 14-én megjelent 645. sz. rendelet törvény, amely nyíltan magyarellenes célzata miatt iskolapéldaként hozható fel. E törvény alapján azok, akik vagyonukat 1940. aug. 30. és 1944. okt. 25. között eladták, azt nem valorizált, hanem eredeti névértékben visszavásárolhatják. Tudvalévő, hogy ebben az időben Észak-Erdélyben románok voltak az eladók és magyarok a vásárlók és ezek most elveszthetik egész vagyonukat, mert a pénz értéke azóta sokszorosan csökkent. Hogy a törvény a magyarság anyagi tönkretételét célozza, azt mi sem mutatja világosabban, mint Pătrășcanu miniszter 104.115/1945. X. 10. sz. rendelete, mellyel a bíróságnak megtiltja, hogy az Észak-Erdélyből 1944 őszén elmenekült és oda később visszatért lakosok birtok-visszaigénylési kérdéseivel foglalkozzanak.

7. A román közigazgatásnak Erdélybe való bevezetése idején felelős kormánytényezők ismételtelen kijelentették, hogy a magyar tisztviselőket alkalmazni fogják. Ezzel szemben

a vezető állásokat rendszerint románokkal töltötték be, s a magyar tisztviselők – a magyar többségű városokban is – csak alárendelt kategóriákban maradhattak meg.

Ehhez hasonló a kormánynak az a törekvése, hogy a magyar többségű városok magyar jellegét a román tisztviselők minél nagyobb létszámával lehetőleg megváltoztassa. E célból Kolozsvárról 24 000 magyar kitelepítését vették tervbe 1945 novemberében, tekintet nélkül a téli időszakra és a háborús nyomorúságra.

8. Észak-Erdélynek a román közigazgatásban való bekapcsolása óta, különösen a falvak román lakossága körében egyre fokozódó magyarelles izgatás észlelhető. Ez az izgatás kezdetben a magyar lakosság megfélemlítésére, kifosztására, földjének elvételére irányult, később pedig mind gyakoribbak lettek a verések, sőt a gyilkosságok is. A román közigazgatás és rendőrség pedig semmit sem tesz ennek az anarchiának a megfékezésére.

Nagyméltóságod 1945. május 13-án Kolozsvárt mondott beszédében állást foglalt a román-magyar vámunió mellett, s néhány napra rá a kormány belügyminisztere betiltotta Románia és Magyarország közötti személyforgalmat is, újra bevezette az útlevélkényszert.

III.

Mindezek természetesen nem voltak és nem lehettek alkalmasak arra, hogy a magyarság bizalmát a román kormányzat iránt erősítsék. Ellenkezőleg: siettették és a magyarság minden rétegét átható meggyőződéssé érlelték annak felismerését, hogy a magyarság nem lehet bizalommal egyik román kormányzat iránt sem – bármilyen demokratikus elveket hangoztat is az. A földreform a magyar birtokososztályt megsemmisítette, jelentős magyar birtokot juttatott – most már másodízben – a román tulajdonba, és a kisajátítás még tovább folyik a magyar törpebirtokosok ellen is különféle címen. A magyar középosztály egzisztenciájára pedig az iparendélyek felülvizsgálása, és az adóterhek egyenlőtlen kirovása veszélyezteti. A magyar munkásság és a falvak magyar lakossága mindezek nyilvánvaló célzatával tisztában van, a román közönség és a közigazgatás magyarelles magatartását maga tapasztalja, az adóztatás magyarelles lehetőségeit a maga tapasztalatából ismeri, az állampolgárok egyenjogúságának szép ígéreteiben tehát nem bízik.

Nagyméltóságodat nem téveszthetik meg azok a nyilatkozatok, amelyeket egyesek a magyarság nevében tesznek, illetve a magyarságnak sugalmaznak. A romániai magyarságnak ma sincs maga választotta politikai képviselője. Az 1944. aug. 23-a után következő kormányok a magyar nép és a magyar vezetők ellen foganatosított intézkedésekkel valósággal fizikailag lehetetlenné tették, hogy a magyarság létrehozza azt a politikai szervet, amely felfogásának megfelel. Mozgási, gyülekezési, szólási szabadsága kizárólag annak a csoportnak volt, amely a Magyar Népi Szövetséget megalakította.

Amikor a Nagyméltóságod elnöklete alatt megalakult kormány vette át az ország vezetését, a Magyar Népi Szövetség őszintén állott be a kormányt támogató pártok közé. S voltak az ettől a csoporttól távol állók tömegében is olyanok, akik reménykedni kezdtek a két nép őszinte közeledésének lehetőségében. Ezek a remények az ismertett okoknál fogva hamar elhervadtak, a Magyar Népi Szövetség pedig a kormány támogatásában elvérzett.

A kormány sérelmes rendelkezései és a román közigazgatás változatlanul magyarelles magatartása a magyarság emlékében az elnyomatás idejét idézte vissza, annak min-

den keserűségével és veszélyeivel. A Magyar Népi Szövetség vezetői hiába ígérték újságjaikban és sűrűn tartott népgyűléseiken e sérelmek orvoslását, hiába hozták Bukarestből mindegyre az erre vonatkozó kormányígéreteket, a sérelmes rendeletek érvényben maradtak és végrehajtottak. Ehhez járult, hogy a Magyar Népi Szövetség egyes vezető emberei – a saját elhatározásukból-e vagy kívánságra, nem tudjuk – olyan tartalmú politikai nyilatkozatokat kockáztattak meg, melyek a magyarság egyetemében élénk tiltakozást váltottak ki. Mindezek következtében a magyar tömegek a Magyar Népi Szövetséggel mind élesebben szembefordultak és annak vezetőit a legsúlyosabb vádakkal illetik. A Magyar Népi Szövetség ezek ellenére igyekszik pozícióját megtartani, de az eszközök, melyeket ennek érdekében éppen ezekben a napokban alkalmazásba vett, a terror jegyeit viselik magukon.

Az újságok közlése szerint Nagyméltóságod több ízben úgy nyilatkozott, hogy a román közigazgatás területén élő magyarság a saját elhatározásából illeszkedik be a román állam kereteibe. Mivel itt a román-magyar vita gyökere van érintve, kötelességemnek tartom kendőzés nélkül nyíltan megmondani, hogy erre az önkéntes beilleszkedésre a magyarságnál nem tapasztalható semmiféle hajlandóság.

Ha elfogulatlanul nézik, a román szemlélőknek is el kell ismerniük, hogy a magyar kisebbség magatartása lojális volt, és nem a magyarság hibája, ha a két nép a román fennhatóság ideje alatt egymáshoz nem közelebb került, hanem egymástól eltávolodott. A magyarság a múlt világháború után – mivel nem tehetett egyebet – kényszerűségből tudomásul vette a hatalmak diktátumát és az adott helyzetbe beleilleszkedve az állampolgári kötelességek lojális vállalásával igyekezett jogait, kultúráját, nemzeti életét biztosítani. A román kormányzat azonban – nem törődve sem a párizsi kisebbségi státum rendelkezéseivel, sem a gyulafehérvári ígéretekkel, sem az önrendelkezési elvvel, aminek pedig Nagyrománia a létét köszönhette – a magyar kisebbséggel szemben az elnemzettelenítés áldatlan politikáját alkalmazta, s e célból olyan gazdasági és politikai elnyomás alá vette a magyarságot, mely már a legelemibb jogokat is sértette. A nemzeti kultúrájában és létében megtámadott magyarság az egyre fokozódó nyomásra az ellenálló ereje megsokszorozásával felelt.

És a Nagyméltóságod kormányának sem sikerült a magyarság bizalmatlanságát eloszlatni. Népünket a 27 év alatt egymást váltogató kormányoknak velünk szemben változatlan magatartása tanította meg, hogy az ígérek értékét az intézkedésekkel mérje. Népünk szívesen ajándékozta meg bizalmával azt, aki jó szándékkal közeledik hozzá, de igen bőséges tapasztalattal rendelkezik ahhoz, hogy a szavak és a tettek, az ígérek és az intézkedések, a törvény és a végrehajtás között az ellentmondást észrevegye. A román közvélemény ellenállása és a végrehajtó közegek szabotálása kétségtelenül sokban gátolja a kormányt jó szándékú terveinek végrehajtásában is, de Nagyméltóságod, aki szereti a saját nemzetét, bizonyára megérti, hogy a magyarság sem áldozhatja fel magát a nagyromán eszme oltárán.

Az erdélyi románság számbeli többségére és a 27 éves birtoklásra hivatkozva igényt tart Erdély egész területére. A magyarság a maga igényét jelenleg számbeli többséggel nem indokolhatja (mert elvázott a török-tatár elleni küzdelemben), de felhozhat ugyanilyen értékű gazdasági és politikai érveket, melyeket a történelem is támogat. A románság Erdélyből nem akar eltávozni – természetesen nem akarja elhagyni az 1000 esztendő óta itt lakó és Erdély kultúráját megalapozó magyarság sem.

Az autonóm vagy független Erdély létesítése sem oldaná meg a vitát. Ma a nagy politikai egységek kialakulásának idején, az ilyen kis egységek sokáig nem tudnának ellenállni az erősebb szomszéd vonzásának. Az erdélyi románság – nevelése folytán – a magyar fennhatóság alá nem kívánkozik. A magyar nemzettestből erőszakosan kiszakított erdélyi magyarságot pedig kisebbségi élete győzte meg arról, hogy román fennhatóság alatt sem egyedeiben, sem mint nemzetiség nem élhet szabad emberhez méltó életet.

Lehetséges, hogy a békeszerzés feladatára vállalkozó hatalmak között Erdélyre nézve nem alakul ki egységes álláspont, s ezért úgy román, mint magyar részről bizakodhatnak az okok helyezkedése és a politikai ügyeskedések sikerében. Románia helyzete előnyösebb annyiban, hogy Erdély az ő birtokában van –, de a magyar reményeket is táplálhatja a nagyhatalmaknak az a felismerése, hogy a Párizs környéki békediktátumok nem oldották meg a nyugtalanító kérdéseket Európa ezen térségében, ha ez alkalommal tartósabb rendet akarnak létrehozni, az etnikai szempont mellett mérlegelni fogják a gazdasági és politikai szempontokat is. Mindenesetre mi úgy látjuk, hogy Erdély kérdését ma nem lehet önmagában külön nézni, hanem a megoldás módozatait az érdekelt nemzetek, sőt Európa jogos igényeinek összeegyeztetéseiben kell keresni.

Befejezésül hangsúlyozni kívánom, hogy nem a magyarság nevében beszélek, mert ilyen megbízatásom nincsen. Azonban a magyarság helyzetével és hangulatával tisztában vagyok, s úgy ítélem, hogy a levelemben adott rajz megfelel a valóságnak. Érintkeztem a magyar társadalom minden rétegével, ismerem a falu helyzetét éppen úgy, mint a városokét, az értelmiség gondolkodását éppúgy, mint a munkásságét. Isten magyarnak teremtett, s természetesen fajtestvéreim sorsa és sorsának alakulása iránt nem lehetek közömbös. A papi hivatásom pedig arra kötelez, hogy a kérdéseket erkölcsi szempontból is mérlegeljen. A román fennhatóság alatt élő magyarság helyzete nem felel meg azoknak a nagy erkölcsi követelményeknek, melyeket az Egyesült Nemzetek Alapokmánya a békés együttélés rendezőelveiként megjelöl.

És ha a nemzetek közötti békét őszintén akarjuk előmozdítani, úgy gondolom, a kibontakozás útját ebben az irányban kell keresnünk. Ezért voltam bátor ezt a legkényesebb kérdést Nagyméltóságod előtt leplezetlen nyíltsággal felvetni, s arra kérem, hogy őszinteségemet ne vegye rossz néven.

Levelem másolatát, mint érdekeltnek, a Magyar Népi Szövetség elnökségének is megküldtem.

Alba Iulia, Gyulafehérvár, 1946. január 28.

*

(Elnézést kérünk az apró betűkért. Olvasóink talán hozzáédzódtek már, hogy az efféle bátor állásfoglalásokat manapság nagytóval kell keresni. – a Szerk.)

Szemelvények a román alkotmányból

17. szakasz. – Románia Szocialista Köztársaság állampolgárai nemzetiségre, fajra, nemre vagy vallásra való tekintet nélkül egyenlő jogokat élveznek a gazdasági, politikai, jogi, társadalmi és kulturális élet minden terén.

Az állam szavatolja az állampolgárok jogegyenlőségét. Tilos ezen jogok bármilyen korlátozása és gyakorlásuk során bármilyen megkülönböztetés nemzetiségi, faji, nemi vagy vallási alapon.

Minden olyan megnyilvánulást, amelynek célja ilyen korlátozások bevezetése, a nacionalista-sovén propagandát, a faji vagy nemzeti gyűlölet szítását törvény bünteti.

22. szakasz – Románia Szocialista Köztársaságban az együtt élő nemzetiségeknek biztosítva van az anyanyelv szabad használata, továbbá könyvek, újságok, folyóiratok, színházak és a minden fokú oktatás a saját nyelvükön. Azokban a területi-államigazgatási egységekben, amelyekben a román lakosságon kívül más nemzetiségű lakosság is él, minden szerv és intézmény, szóban és írásban az illető nemzetiség nyelvét is használja, és tisztviselőket nevez ki ezek sorából vagy más olyan állampolgárok közül, akik ismerik a helyi lakosság nyelvét és életmódját.

30. szakasz. – A lelkiismereti szabadság Románia Szocialista Köztársaság valamennyi állampolgára számára szavatolva van.

Bárki szabadon vallhat vagy sem valamely vallásos hitet. A vallás szabad gyakorlása szavatolva van. A vallásfelekezetek szabadon szervezkednek és működnek. A vallásfelekezetek szervezési és működési módját törvény szabályozza.

Az iskola külön van választva az egyháztól. Egyetlen felekezet, kongregáció vagy vallásközösség sem létesíthet vagy tarthat fenn más tanintézeteket, mint a vallásfelekezet személyzetét kiképző különleges iskolákat.

31. szakasz. – Románia Szocialista Köztársaság állampolgárai számára szavatolva van a személyi sérthetlenség.

Senkit sem lehet őrizetbe venni vagy letartóztatni, ha nincsenek ellene alapos bizonyítékok vagy gyanúok arra, hogy a törvény által meghatározott és büntetett cselekményt követett el. A nyomozó szervek legfeljebb 24 órára rendelhetik el valamely személy őrizetbe vételét. Senki sem tartóztatható le, csak a törvényszék vagy az ügyész által kibocsátott letartóztatási parancs alapján.

A védelem joga a per egész folyamán szavatolva van.

32. szakasz. – A lakás sérthetetlen. Senki sem hatolhat be valakinek a lakásába az illető beleegyezése nélkül, csak a törvény által előírt esetekben és feltételek mellett.

33. szakasz. – A levelezés és a telefonbeszélgetések titkossága szavatolva van.

Jövevényszavak

Bodor Ádám

Tudnivalók a szénégetőkről

Azok a szurtos szénégetők a füstös boksák körül dolgoznak. Nem is szenet égetnek, hanem fát, nem is égetik csak senyvesztik, addig, amíg valódi faszenet nyernek belőle. Ruhájuk füstszagú, hajuk füstszagú, szemöldökük töve kormos, fekete a körmük feketéje.

A boksák körül a szénégetők ormótlan fekete, fatalpú bakancsban járnak, ha az erdőre indulnak, gumicsizmát húznak. Ha megtérnek az erdőből, levetik a gumicsizmát és lilára pácolt lábukat a hideg patakvízben áztatják. Onnan mezítláb térnek az eresz alá, közben gyantás lesz a talpuk, mint a medvének.

A szénégetők, ki tudja miért, nem járnak málnászni. Pedig a füstölgő rakások tájékáról éppen odalátni a bozontos málnavészre, hínárason ködlő oldalakra, mackóruhás, fekete kendős málnaszedő asszonyokra. A szénégetők arrafele sem néznek.

De amikor a mackóruhások hazatérőben a boksák közelébe érnek, a szénégetők elébük állnak, kiveszik kezükből a málnával teli vedreket és leteszik a földre. Leveszik az asszonyokat a lábukról, őket is leteszik a földre, valami kis bolyra vagy túrásféleségre, és bizonyos ideig rájuk fekszenek.

Aztán lecsurgatják a megereszkedett málna levét és megisszák. Ettől erőre kapnak. Az egyik mackóruhás fényes bábakalácsát nyes magának a fű közül, kítúzi fekete kendős homlokára. Tündökölve ballag a többi között lefelé a völgyön, hazafelé. A szénégetők kinyújtják utánuk nyelvüket.

A szénégetőkben nem dülnek indulatok, nem gyűlölnék ők senkit és semmit. Hacsak a nagy őzlábgombát nem. Mert ha a boksák mögött ráakadnak, tüstént fölrugják ingerületen, hogy gyanúsán nagy, vedlő kalapja messzire gurul. Akkor utána mennek és ormótlan fatalpú bakancsukkal jól megtapodják, míg síkos lesz tőle a föld. Pedig kiránthatnák maguknak vacsorára, lisztes tojásban, forró zsírokban.

De a szénégetők nem gombát, hanem grízes laskát esznek vacsorára. Nem kell hozzá csak gríz és laska. Gríz van, laska van. Jó étvágya van a szénégetőnek. Amikor szagos pálinkát isznak, muslicák gyűlnek szájuk köré, a leheletükre.

A szénégetők igencsak fülelnek, amikor hangokat hallanak az erdőből. Ők onnan tanulnak. S amikor az aljnövényzet szövedékén át közelít a hang, egy férfi mondja egy nőnek: unalmas vagy, mint egy bruknerszimfónia, akkor a szénégetők összenéznek. Bruknerszimfónia, bruknerszimfónia – ismételtetik vigyorogva még heteken át, amíg el nem felejtik.

Mert ők nem tudják, mi az unalom. A szénégetők, amikor nem fát senyvesztenek, hogy faszenet nyerjenek, amikor nem nagy őzlábgombát rugdosnak, amikor nem mackóruhás asszonyokkal foglalkoznak, többnyire alusznak.

A szénégetők fából és kőből épült, kátránypapírral fedett kunyhóban alusznak pókokkal, fülbemászókkal, denevérekkel, mogyorós pelékkal és különféle pockokkal. A pókok, a fülbemászók, a bőregerek, a pelék meg a különféle pockok már kezdik megszokni a szénégetőket.

Kenéz Ferenc

Latin-Amerikában is élnek latin-amerikai írók

Igen, tudom én jól,
a pék kenyeret süt, az író ír.
Igen, tudom én jól,
a kubikus árkot ás, az író ír.
Igen, tudom én jól,
vannak, akik ládákat cipelnek,
míg az író ír.
Igen, tudom én jól,
míg harsonánál a harsonás,
az író ír.
Igen, tudom én jól,
korallzátonyokon és forradalmakban is,
az író mindig csak ír.
Ha vernek egy embert
a háza előtt, az író akkor is
ír, ír, ír –
de meddig,
kérdeném tisztelettel,
írhat egy író úgy
hogy közben a vasútállomás
vagy postahivatal környékén
halomban mészárolják
a tegnapi,
a mai
s a holnapi
olvasókat?

Királytörvény

Íme a trón, tied, elfoglalhatod.
S a palást is itt van, köpenyed.
Belül véres, kívül csillagos.
Forgathatod. Vedd a koronát
is, csillag-lyuggatott.
Ennyi a birodalom. A vérebekre
én vigyázok, a bolondot
magad választhatod. Uram,
elkezdheted! Ja igen:
a nép nyugodt!

Más...

Az Országos Széchenyi Könyvtár Nemzetközi Csereosztálya (Budavári Palota F épület, 310-es szoba) 500 Ft értékű ingyenes könyvsegélyben részesíti a határon túli – főként romániai – magyarokat. A könyvtár tartalék állományából, vagy a könyvesboltokból és antikváriumokból (utólagos számlaelszámolással) minden személyesen jelentkező szabadon választhat elsősorban a szépirodalmi, általános ismeretterjesztő (lexikon, szótár, enciklopédia) vagy szakmai (tankönyv stb.) tárgyú kiadványok köréből.

*

Március 23-án a Deák Téri Általános Iskola patinás dísztermében Bodor Pál író kortárs erdélyi képzőművészeti kiállítást nyitott meg. Az igényesen válogatott festményeket, szobrokat, metszeteket és kisplasztikákat (Kós Károly, Szervátiusz Jenő, Gy. Szabó Béla, Nagy Imre, Cseh Gusztáv, Bene József, Plugor Sándor, Benczédi Sándor – együttesen mintegy félszáz alkotó munkáit) magyarországi magángyűjtők ajánlották fel az egy hónapon át nyitva tartó reprezentatív bemutatóra. Az iskolában egyébként néhány hónappal korábban hasonlóan gazdag erdélyi népművészeti anyagot láthatott a közönség.

*

Örömmel adunk hírt egy a miénkhez hasonlóan még újszülöttnek számító, de eddigi két száma alapján erdélyi ügyekben őszinte elkötelezettségről tanúskodó kiadványról: a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem „Határ” című folyóiratáról, hiszen benne nem csupán név, de sokban szellemi rokonunkat is üdvözölhetjük. A közelmúltban megjelent 2. szám tartalmából: Csontos János: Ábel az embertelenségben (vers); Néző Sándor: „Méltóságos pusztulásban”: Farkas Árpád költészete; Keresztury Tibor: A virrasztó lelkiismeret ethosza (Görömbei András: Sütő András); Bertha Zoltán: Vári Attila: Volt egyszer egy város; Gerliczki András: Lakatos Demeter: Csángó strófák – A „Műhely” rovat közli továbbá egy 1946-ban Debrecenben megjelent Petru Grozával készült riportkötet részleteit, amelyből – fájdalmasan „időszerűtlen” aktualitásai okán – „Pro memoria” c. rovatunk élén mi is ízelítőt adunk.

*

„AETAS 5.” címmel hasonló szellemben új folyóiratot indítottak a szegedi József Attila Tudományegyetem történész hallgatói is. Az igényesen válogatott, számos eredeti tanulmányt, alig ismert forrást közreadó első szám tartalmából: Gácsi Hedvig: a XVII. századi erdélyi főúri peregrinációs irodalom művészettörténeti vonatkozásairól; A Magyarországra telepített bukovinai székelyek levele a miniszterelnökhöz, 1946 – Tóth Ágnes történeti bevezetőjével; Bárdi Nándor: A példaadás fokozatai (Fábián Ernő: a tudatosság fokozatai, Kriterion, Bukarest 1982). – Fábián Ernő kovásznai középiskolai tanár, Apáczai- és Eötvös-monográfiák írója, Németh László pedagógiai írásainak gondozója. Fenti munkája a transzszilvanizmus eszmetörténeti kérdéseit, valamint a modern nacionalizmusok kialakulását, természetrajzát elemzi világos okfejtéssel, példás elvi következetességgel. Mindenkinek melegen ajánlható, ki még nem olvasta volna.

Az unitárius a „legerdeyibb” magyar egyház, és egyben az egyik legkisebb magyarországi bevett felekezet. Mindennek történeti okai vannak. Az egyetlen magyar unitárius püspökség évszázadokon át Kolozsváron székel, magyar nyelvű teológusképzés máig csupán ott folyik (évente 2-3 papot szentelnek fel). A magyarországi püspökség létrejötte voltaképpen egy politikai kényszer eredménye, hiszen a 11 unitárius egyházközség Erdély másodszori elszakadása után nem tartozhatott többé kolozsvári fennhatóság alá. Romániában ma 120 unitárius gyülekezetet tartanak számon, ám a hazai hívek is úgyszólván mind erdélyi származásúak. A két testvéregyház hivatalos kapcsolattartása meglehetősen korlátozott. Az ima- és énekeskönyveket a magyar unitárius egyház Kolozsvárról szerzi be – cserébe itthon nyomtatott Bibliát küld erdélyi hittestvéreinek, s az ide érkezőknek (egyszerre legfeljebb 2-3 személynek) vendégszobát biztosít. Az összetartozást így jobbára a személyes, rokoni kötelek éltetik. A magánkapcsolatokon túl némely hazai egyházközségben is folyik Erdéllyel kapcsolatos – főként hagyományápoló tevékenység. Így a pestlőrinci gyülekezetben, ahol a közelmúltban Kriza Jánosról, Kelemen Lajos erdélyi művészettörténésről tartottak megemlékezést és Török Tamással – a Vértanú s a Kemény Zsigmond hallgatása című történelmi regények szerzőjével – rendeztek író-olvasó találkozót.

*

A Romániai Református Egyház két egyházkerületből áll, kolozsvári és nagyváradi székhellyel, s hozzávetőleg 900 egyházközségében több mint egymillió hívet tömörít. Az erdélyi magyar egyházak közül leginkább talán a református szorulna segítségre, hiszen a szórványmagyság majd 100%-ban református. Ezért is tragikus a teológushallgatók létszámának radikális korlátozása.

Sajnos a kapcsolatok hivatalos szinten rendkívül nehezek, azt lehet mondani, hogy a román ortodox egyházzal jobbak – az ökumenizmus jelszava alatt – mint a testvéregyházak között. Az akadályoknak számos oka van. Istennek hála, az egyéni kapcsolatok és konkrét törődés, segítségnyújtás az utóbbi időkben megélnékült. Közegyházi szinten ez püspöki látogatásokban, s a legutóbbi kelet-európai kisebbségi református egyházak konferenciáján való erdélyi megjelenésben mutatkozik. Erdélyi testvéreinknek nagy szükségük van bibliákra. Sajnos énekeskönyveink – nem véletlenül – nem ugyanazok. Sokat jelenthetnek a jó gyermekkönyvek (nemcsak egyházi-vallásos tartalmúak). Szép programként ajánlható lenne honfitársainknak a szórványvidék templomainak „felgyűjtése” – azaz lefényképezése, dokumentálása. Ezek tervszerű eltüntetése, főleg a régi, több évszázados műemlékeké kiáltó hiány és „történelmi érv” lesz valamikor. Mondani sem kellene – de sohasem árt az óvatosság! –, minden segítségnél az ottaniak maximális védettségére kell törekedni. Különösen fontos volna a dél-erdélyi (hunyadi, szembeni, alsó-fehéri) hittestvéreinkre figyelni. Az ittenieknek igen meglazultak a magyarországi kapcsolatai. Velük kell azonban a legóvatosabbnak lenni, mivel az ő kisebbségi létüket fokozottabb kontroll és nyomás terheli.

*

A magyarországi evangélikus egyháznak egyetlen – többé-kevésbé hatékony – tevékenysége van [Erdélyben]. Egyetlen, mert a posta útján Erdélybe küldött Evangélikus Élet című hetilap rövid akadozás után az utóbbi hónapokban egyáltalán nem jut el a címzettekhez, s mert annak is már másfél évtizede, hogy néhány egyházzenei érdeklődésű

erdélyi fiatal lehetőséget kapott arra, hogy részt vegyen a fóti nyári kántorképző tanfolyamokon. Az Erdélyből idelátogatók egy bizonyos értékben ingyen hozzájuthatnak a sajtóosztály kiadványaihoz, illetve néhány sajtótermék (Evangélikus Naptár, Evangélikus Élet) Erdélybe utazó magánemberek segítségével jut ki.

A másik szálát, amely a Magyarországi Evangélikus Egyházat Erdélyhez fűzi, a Kolozsváron végzett, illetve ösztöndíjasként ott tanuló lelkészek személyes kapcsolatait jelentik. Mivel itt az idősebb generációhoz tartozó, jórészt nyugdíjas lelkészekről van szó, ennek, a baráti-szakmai kapcsolatrendszernek szálai lazulnak, szakadoznak. A legszövevényesebb és leghatékonyabb területet egyháztagok és lelkészek nem hivatalos minőségükben végrehajtott magánakciói jelentik. Gyógyszer, élelmiszer, könyv, Biblia jut ki így, nyugati orvosságok kerülnek Magyarországon keresztül Erdélybe, de ez nem sajátosan evangélikus vagy egyházi út, s igen nehéz volna kimutatni, mennyire és milyen vonatkozásban játszik közre ilyen feladatok vállalásában a keresztény meggyőződés.

Az egyetlen igazi segítség pedig – hitem és tapasztalatom szerint – nem élelmiszer- és könyvcsomagok vagy akár kitelepedési iratok vivése-hozása. Hanem jelenlétünkkel – ugyancsak ideig-óráig, napokra és nem életre szólóan – föl vállalása annak a létnek, kiszolgáltatottságnak, amelyben az erdélyiek élnek. Nem a kivülalóság, a másság fitogtatásával, s még csak nem is sajnálattal vagy egyszerű empátiával, hanem Krisztus-szerűen.

*

A magyar katolikus egyházban növekszik az erdélyi magyarok sorsa iránti segítőkész érdeklődés. Több plébánián az erdélyiek részére külön pénz-, ruha- és élelmiszergyűjtés folyik. A húsvét előtti böjtidőben néhány katolikus közösségben szolidaritási böjtnapot tartottak, melyet az Erdélyben élőkért ajánlottak fel. Egyre több helyen mutatnak be engesztelő istentiszteletet Pálfy Géza halálra kíntott erdélyi magyar katolikus pap emlékezetére is.

Felhívás a Bethlen Gábor Alapítvány támogatására

1979 karácsonyán Illyés Gyula kezdeményezésére egy Bethlen Gáborról elnevezett alapítvány létrehozását határoztuk el írók, tudósok, művészek – szám szerint hatvanöten. A fejedelem születésének négyszázadik évfordulója érlelte meg a felismerést: égető teendőink bethleni léptékű munkát kívánnak. Olyan tehetséget, hűséget, szívósságot, bölcsességet, amilyennek ő – nagy veszedelmek között – Erdélyt oltalmas várrá, a benne élő nemzetiségek és felekezetek otthonává formálta. Alapítványunkkal az ilyen képességek és szándékok feltételeit szeretnénk jobbitani. Azokat a vállalkozásokat óhajtjuk ösztönözni és támogatni határainkon belül és azokon túl, melyek a magyarság történelme során felhalmozott értékeit tudatosítják, hitelesen értelmezik, őrzik és gyarapítják, s amelyek e térség népeinek megbékélését elősegíthetik.

E szándék megvalósítását a Művelődési Minisztérium 1288/1985 I. számú intézkedésével jóváhagyta. A Bethlen Gábor Alapítvány: „kötelezettségvállalás közérdekű célra”, tehát sajátos lehetőségekkel rendelkező magánalapítvány, melynek alapösszegét mint alapítók Csoóri Sándor, Illyés Gyula, Kodály Zoltánné és Németh Lászlóné ajánlották fel. Ennek gyarapítása révén kell összegyűlnie annak az összegnek, melynek kamataiból a Bethlen Gábor Alapítvány az alapító okiratban rögzített célok elérését ösztönözheti, tehát – állampolgárságra való tekintet nélkül – díjakat, ösztöndíjakat és megbízási díjakat adhat.

Az alapítvány ügyeinek intézésére az alapítók és a Művelődési Minisztérium (mint felügyeleti szerv) közös akarattal kuratóriumot létesítettek. Ennek nevében fordulunk most mindazokhoz – hazai és külföldi személyekhez, közösségekhez és intézményekhez –, akik az alapítvány törekvéseit támogatják, járuljanak hozzá az alapösszeghez. Hozzájárulásukat kizárólag az 566-22977. számú csekkszámlára, az OTP 02. Körzeti fiók (Budapest, Frankel Leó utca 21-23.) MNB 217-98302. címére küldhetik el.

Ezenkívül minden célirányos adományt szívesen fogadunk. A beérkező pénzüsszeget és egyéb adományokat igazolva nyugtázzuk.

Postacímünk: Bethlen Gábor Alapítvány
Budapest, Pf.: 247. 1536

A Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriuma:

Márton János (agrárközgazdász) elnök, Juhász Gyula (történész), Király Tibor (jogász), Kiss Ferenc (tanár-irodalomtörténész), Kósa Ferenc (filmrendező), Szabó Gábor (orvos), Vekerdi László (tudománytörténész)

Budapest, 1985. szeptember 20.

Az Alapítvány támogatói:

Ágh István (költő), Bakos István (tudományszervező), Barcsay Jenő (festő), Benda Kálmán (történész), Berényi Dénes (atomfizikus), Bessenyei Ferenc (színész), Bodnár György (irodalomtörténész), Borsos Miklós (szobrász), Czine Mihály (irodalomtörténész), Csikai Gyula (atomfizikus), Csoóri Sándor (költő), Csurka István (író), Fekete Gyula (író), Fodor András (költő), Für Lajos (történész), Gergely András (történész), Gombár Csaba (szociológus), Hanák Péter (történész), Horváth Lajos (mezőgazdász), Huszárik Zoltán (filmrendező), Illyés Gyula (költő), Jancsó Andrienne (előadóművész), Jékely Zoltán (költő), Jócsik Lajos (író), Juhász Ferenc (költő), Juhász István (orvos), Juhász Pál (orvos), Király Tibor (jogász), Kiss Ferenc (irodalomtörténész), Kiss Gy. Csaba (irodalomtörténész), Kocsis Zoltán (zongoraművész), Kodály Zoltánné (énekművész), Kodolányi Gyula (költő), Kovács András (filmrendező), Kósa Ferenc (filmrendező), Levendél László (orvos), Makkai László (történész), Márton János (agrárközgazdász), Mészöly Miklós (író), Nemezz Ernő (vegyész), Nemes Nagy Ágnes (költő), Németh Lászlóné, Orosz János (festő), Páskándi Géza (író), Petrovics Emil (zeneszerző), Rába György (költő), Sánta Ferenc (író), Sára Sándor (filmrendező), Sinkovits Imre (színész), Somogyi József (szobrász), Somogyi Tóth Sándor (író), Szabó Gábor (orvosbiológus), Szervátiusz Tibor (szobrász), Szécsi Margit (költő), Szokolay Sándor (zeneszerző),

Szóllóssy András (zeneszerző), Tornai József (költő), Ujfalussy József (zenetudós), Vargyas Lajos (zenetudós), Vas István (költő), Vekerdi László (tudománytörténész), Vigh Tamás (szobrász), Zelk Zoltán (költő), Zelnik József (néprajzos), Zsebők Zoltán (orvos)

Később csatlakoztak és támogatták az alapítványt:

Ács Margit (író), Bíró Zoltán (tanár), Domokos Mátyás (irodalomkritikus), Gombos Katalin (színész), Gyurkovics Tibor (író), Halász Péter (agrármérnök), Hernádi Gyula (író), Ilia Mihály (irodalomtörténész), Juhász Gyula (történész), Keviczky Loránd (közgazdász), Kovács István (költő), Krasznai Zoltán (közgazdász), Lezsák Sándor (költő), Madaras József (színész), Nagy András (grafikus), Nagy Gáspár (költő), Novák Gizella (előadóművész), Pölöskei Ferenc (történész), Szakonyi Károly (író), Tamási Áronné, Tóbiás Áron (irodalomtörténész)

A Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriuma 1985. évi első ülésén az alapítványtevők javaslatára és egyetértésével Titkárságot hozott létre. Az alapítvány titkára: Nagy Gáspár; a titkárság tagjai: Bakos István, Kiss Gy. Csaba, Krasznai Zoltán, Lezsák Sándor.

Az alapítvány kamatainak rendeltetésszerű felhasználására bárki javaslatot tehet, aki hozzájárul (pénzzel, adománnyal, munkával) az alapítvány vagyonához.

Kérjük jelezze, ha hozzájárulásáról az adott tárgyévben nem kapott visszaigazolást. (Postacímünket a felhívás szövege után közöljük.)

Reméljük, hogy az alapítvány ügyét Ön is fontosnak tartja, s számíthatunk támogatására. Örülnénk, ha barátai, ismerősei körében is népszerűsíteni a Bethlen Gábor Alapítványt!

Gyorsmérleg az alapítvány helyzetéről

Az Alapítvány több mint öt éves vajúdas eredményeként 1985 decemberében alakulhattott meg a felhívásból megismert célokkal.

Az azóta eltelt másfél év sem volt problémamentes az alapítvány életében. Kezdvé azzal, hogy nem kapták meg a méltán várt publicitást a hivatalos magyar sajtótól – az országos napilapok egyike sem közölte felhívásuk szövegét és a nyugati magyar emigráció egy része is idegenkedik lététől –, legnagyobb problémájukat az igencsak szűkös csordogáló adományok jelentik. A jelenlegi kb. 5 milliós forintos bankszámlán elhelyezett összegnek csupán 9%-a – azaz kamatai – adhatók ki ösztöndíjra vagy magára a Bethlen Gábor-díjra. (Eddig csupán egyszer került sor kiadásra: Domokos Pál Péter kapta csángó-kutatásaiért.)

Nem kell fejszámoló művésznék lennünk ahhoz, hogy beláthassuk – ebből nehéz évi 2-3 Bethlen Gábor-díjat adományozni és az alapítvány többi (ösztöndíjak, eseti juttatások) célkitűzésének eleget tenni. Anyagi jellegű probléma az is, hogy a Pénzügyminisztérium elutasította önálló devizaszámla iránti kérelmüket. Megmagyarázhatatlan, hogy miért kell egy államilag engedélyezett alapítvány létét kockáztatni teljesen irracionális, adminisztratív szabályozókkal. Nagyon úgy tűnik, hogy az „Örüljenek, hogy egyáltalán létezhetnek” szimptóma egy újabb, a világ – elsősorban a nyugati világ – irányába felmutatható, de teljesen a kormányzat ellenőrzését „élvező” alapítvány lassú vergődésének

lehetünk csendes asszisztensei. Különben miért kellene a Művelődési Minisztériumnak jóváhagynia a kuratórium döntését a kitüntetett személyét illetően? Talán nem bízik az önmaga által jóváhagyott testület szakmai hozzáértésében és/vagy jóhiszeműségében. Nevetségesnek tűnik az is, hogy az alapítvány rendelkezésre álló, de tulajdonát nem képezhető ingatlanok paragon hevernek, mivel az alapítvány nem jogi személy, így az ingatlanok rendeltetése felett nem rendelkezhet. Az amúgy sem túl nagy tőke közel 50%-a így teljesen kihasználhatatlan. Épp ideje lenne a már gomba módra szaporodó alapítványok jogi helyzetét törvény útján szabályozni. Gondot jelent az is, hogy jelenleg az alapítványnak nem áll módjában arra érdemes, de erdélyi illetőségű személyeknek ösztöndíjat adni, mivel féltő, hogy a díjazott ügysem kaphat útlevelet. Ezért kényszerül az alapítvány – tudomásunk szerint – Magyarországon gyógykezelés alatt álló erdélyi értelmiségiek szociális támogatására (szállás, írógép, költőpénz stb. biztosítására) és Magyarországon beváltott lej illegális Romániába juttatására. Mindez dicséretes, de meggyőződésünk, hogy az alapítvány szívesen vállalná nyíltan a díjazottak személyét – ha tehetné. Megalázó ez egy olyan alapítványra nézve, amely deklaráltan e térség népeinek megbékélését szorgalmazza.

Ajánló bibliográfia

Az Erdéllyel kapcsolatos magyarországi könyvkiadásról 1986

Szépirodalom

1. Balla Károly: Elcserélt ünnep (novellák, kisregények)
2. Bodor Pál: Haldoklás anyanyelven. Apám könyve (regény)
3. Brády Zoltán: Eltemettük a részeges nagymamát (kisregény)
4. Deák Tamás: Don Juan. Don Juan halála (regények)
5. Dsida Jenő: Út a Kálváriára (válogatott versek és prózák)
6. Csiki László: Magánháború (novellák)
7. Csiki László: Kísértethajók (válogatott és új versek)
8. Csiki László: Álkulcsok (drámák)
9. Farkas Árpád: Befalazott szószerk (versek)
10. Huszár Sándor: Hol van az a nyár? (elbeszélés)
11. Kányádi Sándor: Madármarasztaló (versek)
12. Kenéz Ferenc: Lovak a virágoskertben (versek)
13. Sütő András: Kalandozások Ihajcsuhajdiában (mesejáték)
14. Kocsis István: A tizenkettedik lánc. Széchenyi (regény)
15. Szász János: Január (regény)
16. Szilágyi Domokos – A költő életei (posztumusz írások, levelek)
17. Tamás Menyhért: Előcsend (regény)
18. Tamási Áron: Jégtörő Mátyás. Ragyog egy csillag (regények)
19. Török Tamás: Kemény Zsigmond hallgatása (novellák)
20. Vári Attila: Volt egyszer egy város (regény)

Irodalomtörténet, kritika, esszé

21. Bartha János: A pálya ívei (Kemény: Zord idők; Férj és nő)
22. Bojtár Endre: „Az ember feljő”
(Felvilágosodás és romantika a közép- és kelet-európai irodalmakban)
23. Féja Géza: Arcképek régi irodalmunkról
(Kemény János, Arva Bethlen Kata, erdélyi hitvitázók és mások)
24. Görömbei András: Sütő András (monográfia)
25. Jékely Zoltán: Sorsvállalás (esszék, tanulmányok, recenziók)
26. Kistükkör. Magyar irodalomtörténeti arcképek
(Kemény Zs., Tamási, Sütő, Szilágyi Domokos)
27. Méliusz József: Napnyugati kávéház (esszék, emlékezések)
28. Méliusz József: Tranzit kávéház (esszék, emlékezések)
29. Spiró György: A közép-kelet-európai dráma (XIX. század)
30. Szász János: A fennmaradás esélyei (esszék)

Történelem

31. Berta Boldizsár: Rövid cronika... (Bethlen, I. és II. Rákóczi György kora egy kortárs debreceni szűcsmester szemével)
32. Bocskai István erdélyi fejedelem testámentomi rendelése (Szigethy Gábor előszavával)
33. Benda Kálmán: Erdély végzetes asszonya (Báthory Zsigmondné, Habsburg Krisztina)
34. Egy ezredév. Magyarország rövid története
35. Erdély története a kezdetekről napjainkig (három kötetben)
36. Földes Péter: Vallanak az ősi krónikák
37. László Gyula: Számadás népünkről (tanulmánygyűjtemény)
38. A magyarság őstörténete
39. A magyarok elődeiről és a honfoglalásról
40. Magyarország történeti kronológiája a kezdetektől 1970-ig (4 kötetben – 3. kiadás)
41. Magyarország története (10 kötetben, II. kettős kötet) (Főként a XVII. sz.-i Erdély történelméhez, művelődéstörténetéhez!)
42. Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában (5 kötetben, Teleki József és Fekete Nagy Antal adatgyűjteményei)
43. Történeti statisztikai tanulmányok (Sükösd Jánosné: Torda XIX. sz.-i történet-földrajzi, népesedési és gazdasági viszonyai)
44. Székely oklevéltár 2. Udvarhelyszéki törvénykezési jegyzőkönyvek 1591-1597.
45. Trócsányi Zsolt: Wesselényi Miklós hűtlenségi pere
46. Ungnád Dávid: (I. Rudolf császár erdélyi királyi biztosa) konstantinápolyi utazásai
47. Vilella de Aldana: Bernardo de Aldana (spanyol zsoldosvezér) hadjárata 1548-1552.

Napló, memoár, útirajz

48. Barabás Miklós önéletrajza
49. Balogh Edgár: Férfimunka (emlékirat 1945-1955)
50. Feleselő naplók (Wesselényi Miklós és Széchenyi István egybeválogatott naplójegyzetei)
51. Kemény János (erdélyi fejedelem) önéletírása (Erdély krónikája Bocskai István uralkodásától II. Rákóczi György bukásáig)
52. Lázár István: Világjárók – világlátók (rég Magyar utazók antológiája; Bethlen Mihály, Orbán Balázs, Bölöni Farkas Sándor, Kőrösi Csoma Sándor, Teleki Samu)
53. Mátyás Vilmos: Utazások Erdélyben
54. Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér (naplójegyzetek; 3. kiadás)
55. Szentiváni Mihály: Gyaloglat Erdélyben (reformkori úti élmények)

Művelődéstörténet

56. Hunfalvy János: Magyarország és Erdély eredeti képekben (három kötetben, hasonmás illusztrált kiadásban)
57. Kemény Gábor: A pedagógiai tudat kialakulása Magyarországon (neveléstörténeti tanulmányok; Bethlen Gábor, Apáczai Csere János, Dávid Ferenc)
58. Ódon Erdély (művelődéstörténeti tanulmányok két kötetben)

59. Radvánszky Béla: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században (gazdag erdélyi vonatkozású, illusztrált reprint kiad.)
 60. Vay Sarolta: Régi magyar társas élet
 61. Vita Zsigmond: Az enyedi kohó (erdélyi művelődéstörténeti tanulmányok)
 62. Zoványi Jenő: A reformáció Magyarországon 1565-ig.
 63. Zsámbéki László: Magyar művelődéstörténeti kislexikon

Nemzetiségi kérdés, politológia (XIX-XX. sz.)

64. Ács Zoltán: Nemzetisége a történelmi Magyarországon
 65. Balogh Edgár: Magyarok, románok, szlávok (tanulmányok, cikkek, interjúk – Sütő András előszavával)
 66. Bibó István: Válogatott tanulmányok (három kötetben; leginkább a témába vág: „A kelet-európai kis államok nyomorúsága” és az „A békeszerződés és Magyarország”).
 67. Csizmadia Andor: Magyar állam- és jogtörténet
 68. Dombrády Loránd: Hadsereg és politika Magyarországon 1938-1944.
 69. Helyünk Európában (Nézetek és koncepciók a XX. sz.-i Magyarországon; tanulmányok két kötetben)
 70. Jászi Oszkár: A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés
 71. Jeszenszky Géza: Az elveszett presztízs (A nemzetiségi kérdés 1894 és 1918 között Magyarországon)
 72. A közép- és délkelet-európai államok a két világháború között
 73. Magyarország a XX. sz.-ban (politikátörténet)
 74. Tilkovszky Lóránt: A Szociáldemokrata Párt és a nemzetiségi kérdés Magyarországon 1919-1940

Néprajz, népművészet

75. Balogh Jolán: Kolozsvári kőfaragó műhelyek, XVI. sz.
 76. Bukovinai székely népmesék 4. (Az átfogó forrásgyűjtemény 35 mesemondó 458 szövegűen lejegyzett meséjét közli.)
 77. Dömötör Tekla: Régi és mai magyar népszokások
 78. Erdélyi János válogatott művei (tanulmányok, forrásfeldolgozások)
 79. Gáspár Simon Antal: Az én szülőföldem, a bukovinai Istensegítség (hasonmás alakban)
 80. Góbéságok (erdélyi viccek, anekdoták)
 81. Győrffy István: A Fekete-Körös-völgyi magyarság (a tájegység ma már klasszikus értékű etnográfiai bemutatása)
 82. A madárasszony (magyar népmesék – köztük a szép számmal székelyek és moldvai csángók is)
 83. Martin György: A mezősegi sűrű legényes (fényképekkel illusztrált táncleírások)
 84. Réthei Prikk Marián: A magyarság táncai (az egykori utánkiadás)
 85. Orbán Balázs: Torda város és környéke (klasszikus tájegységi monográfia)
 86. Ortutay Gyula: Magyar népköltészet
 87. Palkó Attila – Portik Irén – Zsigmond József: Felső-Maros vidéki varrottások
 88. Szatyor Győző: Faművesség (erdélyi népi faművesség, székelykapuk, gerendaházak készítési módja, illusztrációja)

89. „Szem meglátott, szív megvert” (magyar ráolvasások)
90. Vasas Samu: Kalotaszegi ünnepek (átfogó néprajzi monográfia)

Emlékiadványok

91. Szilágyi Ferenc: Tiszteletadás Kőrösi Csoma Sándornak
92. Kós Károly képeskönyv (K. K. életműve – fényképek, építészeti tervek, rajzok stb. – albumszerű áttekintésben)
93. Zsögödi Nagy Imre grafikái (portrészorozat kortárs erdélyi írókról, művészekről)

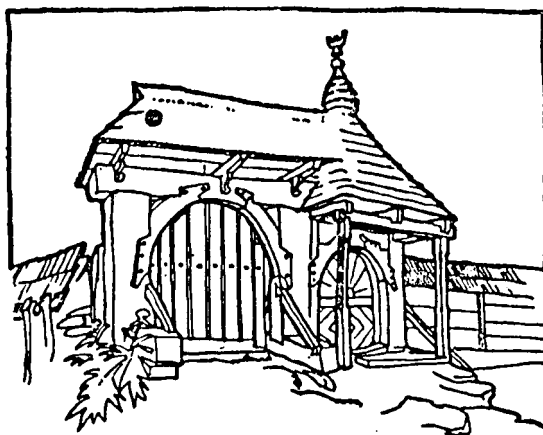
Román szerzők magyarul

94. Arghezi, Tudor: Boldogasszony mosolya (költemény prózában)
95. Caragiale, Ion Luca: A helyzet (novellák)
96. Creangă, Ion: Gyermekkorom emlékei (mesék, regék – Sütő András előszavával)
97. Eminescu, Mihai: Mesék
98. Groza, Petru: A börtön homályában (önéletrajzi visszaemlékezés)
99. Prelipceanu, Nicolae: Válogatott versek
100. Teodoreanu, Ionel: Vidéki vakációk

[Az OSZK katalógusa alapján készítette:
Bartók Györgyi és Nóvák Béla]

*

Az 1987. első félévi ajánlólistát következő számunkban közöljük. (a Szerk.)

A História című folyóirat
Erdély történeti kérdéseivel foglalkozó cikkei
(1-7. évfolyam, 1978-86.)

Erdély betelepülése		
(Interjú Makkai Lászlóval. Készítette: Pótó János)	1986/2.	3. o.
Szűcs Jenő: A középkori Magyarország népei I	1982/4-5.	3. o.
II.	1982/6.	13. o.
Bartha Gábor: Az önálló erdélyi állam első országgyűlése	1980/4.	5. o.
Makkai László: Török Bethlen és Mohamedán Gábor	1980/3.	3. o.
Péter Katalin: Erdély az európai politikában	1986/2.	8. o.
Trócsányi Zsolt: Erdélyi fejedelmválasztások	1985/5-6.	21. o.
Trócsányi Zsolt: Három nép, három nemzet, négy vallás	1986/2.	10. o.
R. Várkonyi Ágnes: Az erdélyi fejedelem (I. Apafi Mihály)	1986/3-4.	51. o.
Miskolczy Ambrus: Erdély és Magyarország uniója 1848-ban	1980/3.	23. o.
Miskolczy Ambrus: Változásra váró erdélyi társadalom	1986/2.	17. o.
Trócsányi Zsolt: Erdély a Habsburg Birodalomban	1986/2.	10. o.
Urbán Aladár: Az unió (1848)	1986/2.	20. o.
Spira György: A dákoktól a negyvennyolcas forradalom bukásáig	1981/1.	21. o.
Katus László: Erdély népei 1918 előtt	1986/2.	24. o.
Mózes Mihály: Városfejlődés, életformaváltás (Erdélyben)	1986/2.	28. o.
Szász Zoltán: Gyulafehérvár, 1918	1980/3.	25. o.
Szász Zoltán: A magyar-román összefogás kísérlete 1849 után	1979/4.	28. o.
Szász Zoltán: Vasútépítés (Erdélyben)	1986/2.	22. o.
Muşat, Mircea-Tănăsescu, Florian: Az 1918-ban egyesített román állam együttélő nemzetiségei	1984/5-6.	36. o.
Kende János-Sipos Péter: Román csapatok Magyarországon (válasz Musat-Tănăsescu cikkére)	1984/5-6.	36. o.
Barcs Sándor: Budapest-Nagyvárad. Találkozások Teleki Pállal „...tisztelve egymás hitét, nyelvét, függetlenségét, szabadságát...” (Hóman Bálint és Barbul Jenő levélváltása 1940-41-ben.)	1984/2.	27. o.
Közléteszi Glatz Ferenc	1984/5-6.	40. o.
A debreceni vásár. Paál Jób interjúja Petru Grozaval 1945-ben. Közléteszi: Gyarmati György.	1984/4.	25. o.
1945-1948. (A magyar-román kapcsolatok kronológiája). Összeállította Burucs Kornélia.	1984/5-6.	44. o.
Lipsey Ildikó: Kurkó Gyárfás (1909-1983)	1984/5-6.	43. o.
Lipsey Ildikó: „Egy békésebb jövő jegyében” (Petru Groza)	1982/4-5.	37. o.
Barcs Sándor: Tisztelt Országgyűlés! (A magyar-román kulturális egyezmény parlamenti előadóbeszéde, 1947. november 25.)	1986/2.	33. o.

[Készítette: Kulcsár Árpád]

*

Kiadványunk másolása, sokszorosítása, egyes szövegeinek idézése, részleges vagy teljes hivatkozása bárkinek jogában áll – amennyiben az ilyen átvételek és utánkölészek nem üzleti célúak, ingyenesek, vagy bevételeik az erdélyi magyarság megsegítésére fordítatnak. Mivel lapunkat nincs módunk jogvédő hatóságok oltalma alá helyezni, így annak további sorsát bátor lélekkel, tisztán a „nemzeti közbecsület védpajzsára” bízunk.